

VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETO
LIETUVIŲ FILOLOGIJOS KATEDRA

SANDRA ŠIAUČIULYTĖ, LKM2

**„Meilės“ kognityvinis modelis asmeniniuose
Balio Sruogos laiškuose**

MAGISTRO DARBAS

Lietuvių filologija (Valstybinis kodas 62104H114)

Darbo vadovas _____
(parašas)

doc. S. Juzelėnienė
(Darbo vadovo mokslinis laipsnis,
mokslinis pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas, 2008

TURINYS

PRATARMĖ	4
ĮVADAS	7
1. Tiesiogiai <i>meilę</i> įvardijančių žodžių raiška asmeniniuose B. Sruogos laiškuose	18
2. Netiesiogiai <i>meilę</i> įvardijančių žodžių raiška asmeniniuose B. Sruogos laiškuose	22
Meilė – tai vardas	24
Meilė – saulė	30
Meilė – tai pasaka	34
Meilė – tai tautosakos motyvai	36
Meilė – tai daina	36
Meilė – tai sesuo	38
Meilė – tai mergužėlė, karalaitė	38
Meilė – tai lelija, snaižės	39
Meilė – tai dvasinis artumas	41
Meilė – tai dūšia / siela	41
Meilė – tai svajonė / vizija	42
Meilė – tai mintis	42
Meilė – tai viltis	43
Meilė – tai sakralumas	44
Meilė – tai palaima	44
Meilė – tai malda	44
Meilė – tai auka	45
Meilė – tai šventųjų simbolika	46
Meilė – tai sapnas	47
Meilė – tai ilgesys, gėla	49
Meilė – tai fizinis artumas	52
Meilė – tai bučinys	52
Meilė – tai širdis / krūtinė	53
Meilė – tai akys	54
Meilė – tai apkabinimas / prisiglaudimas	54
2.10. Meilė – tai laiškas	56
IŠVADOS	58
SUMMARY	61
LITERATŪRA	62
PRIEDAI	65

PRATARMĖ

Jau nuo civilizacijų kūrimosi pradžios iki šiandienos žmonės nuolat bendrauja vieni su kitais. Gestais, mimika, įvairių jausmų išraiška žmonės vienas kitam perteikia įvairią informaciją. Todėl bendravimas tampa prasminga sąveika tarp žmonių.

Asmuo, pradėdamas tarti pirmuosius žodžius, pradeda kurti savo individualųjį pasaulėvaizdį, kuris stipriai veikiamas gyvenamos aplinkos, esamos kultūros, tradicijų ir kt. Kalbos dėka galima suprasti ne tik konkrečius daiktus, objektus, bet ir įvairius reiškinius, emocijas. Būtent neapčiuopiami reiškiniai, emocijos ir sudaro kalbos pasaulėvaizdžio pagrindą, kuris laikomas ne tikrovės atspindžiu kalboje, bet interpretacija. Kitaip tariant, kalba nesukuria naujos realybės, ji parodo, kaip reikia žiūrėti į pasaulį ir ką jame galima pamatyti (čia patenka ir tokie dalykai, kurių tikrovėje apskritai nėra).

S. Papaurėlytės-Klovienės tvirtinimu, emocinių būsenų pavadinimai iš dalies atskleidžia sąmonės turinį. Kalbėdamas apie savo jausmus, žmogus parodo, kaip norėtų būti suprastas. Emocijų įvardijimas svarbus analizuojant visą emocinę patirtį. Iš esmės visi emocijas tiriantys mokslai remiasi ta medžiaga, kurią pateikia kalba, nes ji yra savotiškas tiltas tarp tikrovės ir nematomo emocijų pasaulio¹. Norint kuo tiksliau, vaizdingiau, individualiau išreikšti tokias būsenas, kaip pyktis, džiaugsmas, meilė, neapykanta ir daugelį kt., neretai pasitelkiamos konceptualiosios metaforos arba netiesiogiai įvardijantys abstraktus tam tikri žodžiai.

„*Meilės* kognityvinis modelis asmeniniuose Balio Sruogos laiškuose“ – tai darbas, kuriame norima pateikti informacijos ne tik apie konceptualiąsias metaforas, jų vartojimo specifiškumą, išanalizuoti netiesiogiai meilę nusakančius žodžius, bet ir pabandyti atskleisti rašytojo asmenybės savitumą, jo susikurtąjį pasaulėvaizdį.

Darbo objektas – meilės konceptualizacija B. Sruogos asmeniniuose laiškuose, skirtuose V. Daugirdaitei-Sruogienei (iš viso – 142 laišakai).

Darbo tikslas – išanalizuoti *meilės* kognityvinį modelį, aktualizuojamą B. Sruogos laiškuose.

Darbo uždaviniai

1. Susipažinti su B. Sruogos biografija.
2. Aptarti analizei reikalingas kognityvinės lingvistikos sąvokas (konceptas, kognityvinis modelis, geštaltas, konceptualioji metafora ir kt.).
3. Surinkti konteksto pavyzdžius, kuriuose vartojami tiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai.

---

¹ Papaurėlytė-Klovienė, S. Liūdesio konceptas lietuvių rusų kalbose. *Hum. m. daktaro disertacija*, ŠU, Šiauliai, 2004, p. 4.

4. Surinkti konteksto pavyzdžius, kuriuose vartojami netiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai.
5. Suklasifikuoti surinktuosius pavydžius pagal bendrąsias ir potencialiąsias semas.
6. Sudaryti B. Sruogos laiškuose aktualizuojamą *meilės* kognityvinį modelį.

Darbo metodai

Surinkta medžiaga nagrinėjama remiantis **deskriptyviu, leksinės semantinės, komponentinės analizės metodais.**

Darbo naujumas ir aktualumas

Pasirinktoji magistro darbo tema yra aktuali, nes *meilės* kognityvinio modelio analizė lietuvių kalboje ligi šiol nėra plačiai tyrinėta. Darbo išskirtinumą dar labiau pabrėžia tai, jog *meilės* kognityvinis modelis analizuojamas remiantis asmeniniais B. Sruogos laiškais.

Bendravimas laiškais buvo populiarus nuo seniausių laikų ir, galima teigti, iki šių dienų. Jau senovės Graikijoje ir Romoje laiškas buvo kone vienintelė priemonė, jungianti tarptautinius ryšius². Daugumoje išleistų mokslinių veikalų (pavyzdžiui, Žirgulytė, A. *Tekstologijos bruožai*. Vilnius, 1989 ir kt.), kuriuose tyrinėjama įvairi korespondencija, dažniausiai pateikiama istoriografinė informacija, t.y. istorijos, rašytojų biografijos faktai ir pan.

Ši sritis kalbiniu ir kognityvinės analizės aspektu yra beveik netyrinėta. Bene labiausiai laišku rašymo forma domisi mokslininkė G. Čepaitienė, kuri yra išspausdinusi įvairių straipsnių lingvistinėje literatūroje bei nemažai dalyvavusi įvairiose tarptautinėse konferencijose. Tačiau rašytojų laišakai kognityvinės lingvistikos aspektu dar nėra tirti.

Tema įdomi tuo, kad žodžio *meilė*, kaip ir daugelio kitų abstrakčiųjų daiktavardžių, konceptualizacija yra labai įvairi ir įdomi. Iš pateiktų „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ pavyzdžių matyti, kad *meilė* gali būti *karšta, akla*, įsimylėti galima *iš pirmo žvilgsnio*, ją galima *sunaikinti, pragaišinti* ir t.t..

Laiškas yra tarsi jungianti gija tarp šnekamosios ir rašomosios kalbos. Žmogus rašydamas laišką apmąsto savo mintis, jausmus ir tik po to viską išdėsto baltame lape. Bet gali būti ir atvirkščiai – pagautas įvairių emocijų, jis viską išlieja, kas susikaupė širdyje. Tuomet laiško forma, teksto rišlumas nėra svarbiausi. Bet ir vienu, ir kitu atveju vartojama šnekamoji kalba, kuria remiantis, ir galima pabandyti atkurti tam tikro asmens (visuomenės ar pan.) konceptualų pasaulėvaizdį.

---

² *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. T. 3. Vilnius, 1978, p. 364.

B. Sruoga buvo neeilinė, charakteringa asmenybė. Literatūros mokslininkai analizuodami rašytojo įvairialypę kūrybą, nuolat atranda neišsemiamus, dar gilesnius prasmės klodus. Todėl išanalizavus *meilės* kognityvinį modelį laiškuose, bus galima pateikti įdomių išvadų apie rašytojo *meilės* konceptualizaciją. Taip pat tai galėtų būti tiek literatūrinių, tiek kalbinių mokslinių analizių tąsa.

Darbo struktūra

Darbą sudaro pratarinė, įvadas, dvi dalys, išvados, santrauka anglų kalba, literatūros sąrašas, priedai.

Pratarinėje įvardijamas darbo objektas, nurodomas tikslas, uždaviniai, metodika, darbo naujumas ir aktualumas.

Įvadinėje darbo dalyje apmąstoma, kas tai yra kalba, kokias funkcijas ji atlieka žmogaus gyvenime. Kalba gali būti ir raštas, ir žodis, ir viskas kartu – tai parašytas žodis. Pabrėžiama, kad laiškas yra tinkamiausias analizės objektas norint išanalizuoti šnekamosios kalbos reiškinių konceptualizavimą. Pristatomi B. Sruogos biografijos faktai, kurie susiję su darbo tema. Aprašoma teorinė medžiaga apie kognityvistikos mokslą, aiškinami terminai – kognityvistika, konceptas, metafora, konceptualioji metafora, kontekstas, kognityvinis ir kultūrinis modeliai, geštaltas ir kt. Pateikiamas *meilės* sąvokos bendras apibrėžimas.

Pirmojoje dalyje aptariama žodžio *meilė* raiška asmeniniuose B. Sruogos laiškuose. Išrenkami tiesiogiai meilę reiškiantys žodžiai ir aprašoma, kokie sudaromi junginiai ir kokia jų svarba laiškuose.

Antrojoje dalyje išrenkamos citatos, kuriose vartojami netiesiogiai meilę nusakantys žodžiai. Jie suskirstomi pagal semantines grupes ir analizuojama šių žodžių kontekstinės-metaforinės reikšmės. Tokiu būdu atskleidžiamas B. Sruogos suvokiamas *meilės* kognityvinis modelis.

Išvadose pateikiami apibendrinimai. Tyrimo rezultatai atsispindi prieduose. Pirmajame priede pateiktas *meilės* kognityvinis modelis. Antrajame priede sudaryta lentelė, kurioje nurodomas tiesiogiai ir netiesiogiai meilę nusakančių žodžių vartojimo dažnumas. Trečiajame priede yra B. Sruogos laiškas, skirtas V. Daugirdaitei-Sruogienei. Ketvirtajame priede pateikiami šiame darbe vartojamų sutrumpinimų paaiškinimai.

ĮVADAS

Svarbiausia tarpusavio bendravimo išraiškos priemonė esti **kalba**. Jau net antikos filosofai, ypač sofistai, iškeldami pažinimo svarbą, akcentavo kalbą kaip minčių raiškos būdą. Sokratas, aiškindamas žodžių reikšmes, apibrėždamas sąvokas, žvelgė į kalbą kaip į aiškaus mąstymo ir tikro žinojimo rezultatą³.

Anot L. Barzdžiukienienės, pamatinis kultūros komponentas – kalba⁴. Apie žmogaus elgesį, jo susikurtą pasaulėvaizdį, gebėjimą bendrauti pirmiausia sprendžiama iš kalbos. Pokalbiuose išryškėja ne tik asmens savitumas, bet ir tautos kultūros požymiai, kuriai jis atstovauja. Tą pačią mintį patvirtina ir C. Kramsch. Ji teigia, jog kalba išreiškia kultūros realybę. Žmonės bendraudami tarpusavyje perteikia vieni kitiems informaciją. Tokiu būdu jie kaupia kalbinį klodą, kuris neretai atspindi nacionalinės kultūros savitumą⁵.

Įvairūs asmeninio ar oficialaus pobūdžio laišakai traktuojami kaip istoriniai rašto paminklai, nes dažnai atspindi tam tikrą gyvenamąjį momentą ir turi nevienadienę reikšmę. Žinoma, tokie laišakai, ypač žymių visuomenės veikėjų, esti aktualūs jau tą pačią dieną, bet kaip tikina A. Žirgulys, nepalyginti daugiau aktualumo įgyja didėjant laiko atstumui. Visa tai patvirtina, jog laišakai visų pirma esti pergyventos epochos dokumentai⁶.

Kaip jau buvo minėta, istorijai svarbiausia žymių žmonių asmeniniai ir oficialūs laišakai. Čia dažnai užsimenama apie įvairius istorinius įvykius, nulėmusius tautos likimą. Be to, laiškų turiniuose yra įamžinta tokių ryškių ir tikrų praeities bruožų, kurių galima ir neatrasti istorijos vadovėliuose, grožinėje literatūroje ar net tuometinėje publicistikoje.

Taip pat be istorinių faktų nagrinėjimo įžymių žmonių laiškuose galima atrasti ir įvairius laiško savininko biografijos elementus, nemažą užuominų, kurios leidžia geriau pažinti autorių, atskleidžia jo charakterį, pomėgius, mąstymo ir elgsenos būdą, buitines detales ir pan.

A. Žirgulys teigia, jog laišakai — tai pirmaeiliai rašytojo ir iš viso kiekvieno menininko biografijos šaltiniai. Juose gausu žinių atskirų kūrinių genezei bei istorijai — nuo sumanymų, planų, atskirų motyvų (scenų, aktų, dalių) brandinimo iki pasirodymo viešumoje, kartais gan sunkaus ir skausmingo⁷.

Šio darbo **objektas** – tai meilės konceptualizacija B. Sruogos asmeninių laiškų turiniuose. Čia galima pastebėti autoriaus gilių psichologinių klodų, jausmų įvairovę. Bet prieš tai svarbu išsiaiškinti, kas tai yra laiškas.

³ Žibaitis, R. *Sokrato etika*. Vilnius, 1997, p. 16

⁴ Barzdžiukienienė, L. Tekstas – laikotarpio kultūros atspindys. *Tekstas kaip pasaulio atspindys: tarptautinės konferencijos tezės*. Šauliai, 2000, p. 26.

⁵ Kramsch, C. *Language and Culture*. New York, 1998, p.3.

⁶ Žirgulys, A. *Tekstologijos bruožai*. Vilnius, 1989, p. 163.

⁷ Ten pat, p. 164.

Epistolografija (gr. *epistolē* – „laiškas“; *graphō* – „rašau“) – laiškų rašymo menas (teorija); normatyvinis arba tradicija pagrįsta laiškų komponavimo būdas, stilistika. Susiformavo senovės Graikijoje ir Romoje, Renesanso ir vėlesniais laikais Europoje buvo madingi epistolografijos vadovėliai. XIX a. pbg. – XX a. prd. epistolografijos vadovėlių buvo išleista ir lietuvių kalba⁸.

Laiškas – raštiškas kreipimasis į konkretų adresatą – asmenį ar asmenų grupę. Dažnai pateikia ne tik faktinę informaciją, bet ir siuntėjo mintis bei jausmus. Laiškas būna privatus (kai adresatas – privatus asmuo) arba visuomeninio dokumento pobūdžio (kai adresatas – oficialus asmuo). Laiškai rašomi nuo rašto atsiradimo pradžios (III tūkst. pr. Kr.), jų forma išstobulėjo Antikos, Viduramžių, Renesanso ir Švietimo laikais⁹. Lietuvos istorijos šaltiniai nurodo, jog ir LDK laikotarpiu buvo rašomi laiškai¹⁰.

Prieš tiriant *meilės* kognityvinį modelį, svarbu išsiaiškinti pagrindines sąvokas ir terminus, padėsiančius atskleisti ne tik darbo struktūrą, bet ir svarbiausius tyrimo aspektus.

Kognityvistika – tarpdisciplininis mokslas. Tai mokslas apie žinių sistemas ir informacijos apdorojimą. Šios srities specialistai siekia atskleisti kognityvines taisykles, kuriomis žmonės vadovaujasi, ir tas žinių reprezentacijas, kuriomis vadovaujantis žinios suvokiamos. Ši mokslo sritis tiria, kaip žmogaus sąmonė fiksuoja informaciją, kaip veikia pasaulėvaizdžio kognityvinių sistemų (suvokimo, mąstymo, kalbos, atminties) mechanizmai¹¹.

Kognityvinės lingvistikos esmę sudaro tai, kad žmogaus kalbiniai gebėjimai, kalbinė veikla yra neatskiriama nuo visos kitos psichinės veiklos. Kalbinės komunikacijos metu svarbu kalbančiųjų patirtis, situacijos suvokimas, intencijos, visas enciklopedinis žinojimas¹².

Kalbos pasaulėvaizdžio, kurį suvokiame kaip kalbos elementais užfiksuotą turinį, samprata yra lingvistinis šio fenomeno tyrinėjimo rezultatas. Pasaulėvaizdžio formavimosi rezultatas – konceptai, kurių sąveiką sudaro konceptualiąją reikšmę¹³.

S. Papaurėlytė-Klovienė remdamasi A. Černeiko tvirtina: „Pasaulio vaizdo santrauka žmogaus psichikoje – tai **konceptas**“¹⁴. D. Aliūkaitė ir I. Šorochova, remdamasi šiuo autoriumi teigia, kad konceptas suprantamas kaip konstruktas, kuris reprezentuoja asociatyvų žodžio lauką, bet jokia būdu nėra redukuojamas iki paties žodžio¹⁵. Tai mąstymo vienetas, visa informacija, esanti žmonių,

⁸ *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. T. 3. Vilnius, 1978, p. 364.

⁹ Ten pat, p. 329.

¹⁰ Ragauskienė, R.; Ragauskas, A. *Barboros Radvilaitės laiškai Žygimantui Augustui ir kitiems*. Vilnius, 2001.

Ročka, M. *Rinktiniai raštai*. Vilnius, 2002.

Ulčėnaitė, E.; Jovaiša, A. *Lietuvių literatūros istorija XIII-XVIII amžiai*. Vilnius, 2003 ir kt.

¹¹ Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000, p. 30.

Lakoof, D., Johson, M. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 270-271.

¹² Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000, p. 32

¹³ Ten pat, p. 33.

¹⁴ Pgl. Papaurėlytė-Klovienė, S. Liūdesio konceptas lietuvių rusų kalbose. *Hum. m. daktaro disertacija*, ŠU, Šiauliai, 2004, p. 17.

¹⁵ Pgl. Aliūkaitė, D., Šorochova I., Konceptas „Žemė“ antologijoje „Žemė“: egzilio žodžio patirtys. *Filologija*. 2006, Nr. 11. p. 4.

kalbančių tam tikra kalba, sąmonėje. Konceptas apima ne vien tik tai, kas priklauso kalbai, tačiau kalba yra viena iš koncepto formavimosi priemonių ir jo fragmentų tyrimo būdas. Ne viską, kas įeina į konceptą, galima išreikšti kalba, nes tarp žodžio ir koncepto negalima rašyti lygybės ženklo. Žodžiai atspindi konceptą ne iki galo, o pateikia tik kelis pagrindinius požymius. Bet kalba yra būtent tai, kuo įmanoma atskleisti dalį mąstymo vienetų turinio¹⁶. A. Wierzbicka konceptą apibūdina kaip idealų kognityvinį fenomeną, kalboje turintį savo pavadinimą ir išreiškiantį kultūros lemiamą realaus pasaulio įsivaizdavimą¹⁷.

Taigi žmogaus sąmonėje kaupiamas konceptualiosios informacijos sudėtingumo laipsnis gali svyruoti nuo paprasčiausių vaizdinių iki išplėstų modelių. Toks kognityvinės lingvistikos fenomenas išreiškia tam tikros kultūros detalizuojamą realaus pasaulio įsivaizdavimą. Šiais modeliais kultūra patenka į realų žmogaus pasaulį. Kita vertus, konceptas – tai priemonė, kuria žmogus pats „įeina“ į kultūrą ir daro įtaką jai¹⁸.

Konceptas yra ypatingas abstrakčių daiktavardžių semantikos peržiūros būdas. Norint aprašyti bet kokio koncepto turinį, reikia analizuoti atitinkamų žodžių, frazeologizmų, tekstų semantiką, kurią padeda išsiaiškinti konceptualiosios metaforos. Kaip tvirtina A. Gudavičius, rekonstruoti kalbos pasaulėvaizdį galima bandant susieti konkrečius metaforinius pasakymus su konceptualiosiomis metaforomis¹⁹. Todėl šiuo atveju svarbu išsiaiškinti, kaip skirstoma žodžio reikšmė ir kuo šios rūšys ypatingos metaforizacijos kontekste.

Žodžio reikšmės skirstomos į designatinę ir konotacinę²⁰. Panašiai jas įvardija, tik skirtingais terminais ir kiti mokslininkai²¹. Pagrindinį žodžio turinį, jo reikšmės branduolį sudaro denotatinė reikšmė²². Tačiau dauguma žodžių greta denotatinės reikšmės turi ir konotacinę. Konotacija yra suprantama kaip žodžio reikšmės dalis, kuri aprėpia viską, kas yra už formos denotatyvinio turinio²³. Pasak E. Jakaitienės, konotacinė reikšmė – tai žodžiu komunikuojama informacija apie savitą kalbos vartotojo (kalbėtojo ir pašnekovo) santykį su designatais arba apie pačių bendraujančių žmonių tarpusavio santykius. Konotacinė reikšmė – tai žodžio reikšmės periferija. Šitą reikšmę sudaro potencialiosios semos arba tie objekto, reiškinių, ar sąvokos požymiai, kurie priklauso nuo asmeninės ar bendrakultūrinės patirties²⁴.

S Juzelėnienė aiškina, kad, pavyzdžiui, metafora – *juodas sielvartas* – bus lėmusi žodžio *juodas* konotacijos, kurios susijusios su nerimu, neviltim, nežinia. Juoda spalva individo yra

¹⁶ Papaurėlytė, S. Liūdesio konceptualizavimas lietuvių kalboje. *Kalbotyra*. LI (1) 2002, Vilnius, p. 123.

¹⁷ Wierzbicka, A. *Lexicography and Conceptual analysis*. Ann Arbor, 1985.

¹⁸ Papaurėlytė, S. Liūdesio konceptualizavimas lietuvių kalboje. *Kalbotyra*. LI (1) 2002, Vilnius, p. 124.

¹⁹ Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000, p. 78.

²⁰ Jakaitienė, E. *Leksinė semantika*. Vilnius, 1988, p. 43.

²¹ Pikčilingis, J. *Lietuvių kalbos stilistika II*. Vilnius, 1975, p. 12,

Župerka, K. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius, 1983, p. 13.

²² Župerka, K. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius, 1983, p. 13.

²³ Pikčilingis, J. *Lietuvių kalbos stilistika II*. Vilnius, 1975, p. 12.

²⁴ Jakaitienė, E. *Leksinė semantika*. Vilnius, 1988, p. 48.

siejama su naktimi, šviesos nebuvimu, o visa tai, kas skendi tamsoje yra nežinoma, nepažintina, nematoma. Taigi žmogaus sąmonėje susiklosto tokia žodžio *juodas* reikšmės struktūra²⁵: pagrindinė reikšmė – visiškai tamsus, nešvarus, suteptas²⁶, o konotacinės reikšmės – visas šios reikšmės užribis „*tai, kas juoda, be šviesos, tamsu, nematoma, nežinoma, paslėpta, o tai, kas paslėpta ir nežinoma – vertinama neigiamai*“²⁷. Šios ir panašios žodžio konotacijos suponuoja perkeltinės reikšmės atsiradimą – metaforą.

Galima skirti tradicinį ir konceptualios lingvistikos metaforos tyrimo aspektus. Tradiciniu požiūriu **metafora** apibūdinama kaip žodžio reikšmės perkėlimas nuo vieno dalyko į kitą, siekiant antrąjį apibūdinti. Metafora kartais vadinama paslėptu palyginimu, tai lyginama be jungiamųjų žodelių, nurodančių gretinimo motyvus. Išvertus iš graikų kalbos „*metaphora*“ – tai perkėlimas, vienas tropų, kaip nesusijusių reiškinių sugretinimas, remiantis kurių nors jų savybių panašumu; *metaforoje* tai, kas lyginama, matyti iš konteksto, o tai, su kuo lyginama, reiškia konkrečiu vaizdu²⁸.

Kitaip tariant, metaforą apibrėžia kaip panašumu pagrįstą skirtingų vaizdų sintezę ar vaizduotės sukurtą santykį. Tai, kas yra bendra, metaforoje reiškiasi tuo, kad tema ir vaizdas bent vienu elementu sutampa. Sutapti gali žodžiai išreiškiantys spalvą (putino uoga – kraujas), padėtį (viršūnė – galva), formą, garsą, funkciją, vertę, išpūdį ir kt. Taigi temą ir vaizdą sujungia žodžių semantinėje struktūroje esanti atitinkama sema, kuri remiasi minėtu sutapimo elementu. Pažymima, kad pavartoti metaforą – tai pastebėti, kas panašu tarp dviejų, nieko bendra neturinčių reiškinių, imamų iš skirtingiausių bei tolimiausių „pasaulių“²⁹.

Ilgą laiką metaforos buvo vertinamos tik kaip dekoratyvinės meninės priemonės literatūroje. Bet nuo XVIII a. pradėta išsamiau domėtis metaforos paskirtimi ir jos įtaka žmogaus pasaulėvaizdžio kūrimui. Pradedama apie metaforą kalbėti kaip apie būdą pažinti pasaulį. Ji buvo laikoma neišvengiamybe, vieninteliu žmogaus sąveikos su pasauliu, mąstymo ir apskritai kalbos vertinimo būdu³⁰.

Filosofai bei kognityvistai siekia įrodyti, kad metaforos ir metonimijos yra svarbūs ir galingi kognityviniai įrankiai abstrakčių kategorijų konceptualizavimui. **Konceptualioji metafora** – tai dviejų konceptualių sričių sąveika, kurių viena sritis yra suvokiama kitos kalba, žodžiais. Konceptualiosios metaforos sudaro metaforinių posakių pagrindą. Jie yra prieš-kalbiniai ir sudaro pagrindines prielaidas apie erdvę, laiką, judėjimą, skaičiavimą, kontroliavimą ir kitus svarbiausius žmogaus patirties elementus. Konceptualiosios metaforos pobūdį ir raišką lemia ne tik jutiminė, bet

²⁵ Juzelėnienė, S. Būdvardžio *juodas* konotacijos. *Kalbotyra LI (1)*, Vilnius, 2002, p. 33-39.

²⁶ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 2000, p. 270.

²⁷ Juzelėnienė, S. Būdvardžio *juodas* konotacijos. *Kalbotyra LI (1)*, Vilnius, 2002, p. 33-39.

²⁸ *Tarptautinis žodžių žodynas*, 2003, p. 473.

²⁹ Pikčilingis, J. *Lietuvių kalbos stilistika II*. Vilnius, 1975, p. 276.

³⁰ Plg. Marcinkevičienė, R. Metafora nemetafora. *Naujasis židinys*. Vilnius, 1994, balandis. p. 77.

ir tautos kultūrinė patirtis. Toks ryšys ne atsitiktinis, o objektyviai pagrindžiamas ikirikščioniškais ir krikščionybės laikų mitais, būsenoms būdingomis reakcijomis, žodžių etimologija. Vadinasi, norint rasti tinkamą metaforų paaiškinimo metodą, reikia atsižvelgti į kultūrinę metaforos buvimo / vartojimo aplinką³¹.

Prieš pradėdant analizuoti konceptualiąją metaforą reikia ją išskaidyti į donoringą ir recipientą sritis. Būtent iš pastarosios ir kyla metaforiniai posakiai. Konceptualiosioms metaforoms panaudojama abstraktesnis konceptas kaip recipientų zona ir konkretesnis ar fizinis konceptas kaip jų donoringa zona³².

Taigi žvelgiant iš konceptualiosios pusės, metafora yra raktas, kuris padeda suprasti mąstymo pagrindus, mentalinio pasaulio kūrimo bei suvokimo procesus. Metafora stiprina logikos ir mitologijos, kultūrinio palikimo tarpusavio ryšius. Būtent D. Lakoff ir M. Johnson tvirtina, kad visos metaforos sudaro tam tikrą tautos ar kultūrinio arealo foną³³.

Remiantis kognityvistais, metaforos gali būti klasifikuojamos į *mirusias*, *mirusias* ir *palaidotas*, *miegančias* ir *pavargusias bei aktyvias* metaforas. Taip pat metaforos gali būti klasifikuojamos į poetines ir kalbines metaforas, tarpinėje vietoje lieka įvairios kitos atmainos, kurios specialių skiriamųjų bruožų neturi³⁴. Nors A. Gudavičius teigia, kad visuotinai pripažįstamas metaforų skirstymas į kalbos, arba „sistemines“, „mirusias“ ir „poetines“ neturi esminių skirtumų. Jis vadinamąsias poetines metaforas laiko tik tradicinių (arba kalbinių) metaforų sferos išplėtimu. Taigi metaforos laikomos ne ypatingu poetinės kalbos požymiu, o kalbos apskritai ypatybe³⁵.

Šiame darbe svarbiausios yra aktyviosios metaforos. Aktyvioji metafora neturi išankstinių asociacijų su pavadinamu reiškiniu, ji panaši į okazinę, ornamentinę metaforą, yra kuriama staiga, priklauso nuo konteksto, jos reikšmė nėra fiksuota, nes kuriama iš anksto, neapgalvotai. Aktyvioji, arba poetinė metafora atsiranda tam tikroje situacijoje, todėl be konteksto neįmanoma netgi interpretuoti, bandyti atspėti, kokia metaforoje glūdi prasmė. Metafora glaudžiai susijusi ne tik su kontekstu, bet ir paties kalbos vartotoju, kurio mąstymą ir veikia būtent įvairūs kontekstai (istorinis, socialinis, kultūrinis ir kt.). Taigi matyti, jog aktyvioji metafora yra suaugusi su tekstu ir be jo nefunkcionuoja³⁶.

Taip pat būtina pabrėžti, kad metafora turi tiesioginę sąsają tarp mąstymo, psichinės veiklos, pažinimo, patyrimo ir pasaulio. Suvokiant abstraktą, remiamasi konkrečiomis žiniomis. Tokiu būdu norėdami suvokti abstrakčių dalykų esmę arba ją bandyti paaiškinti, neretai žmogus pasitelkia

³¹ Pgl. Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000, p. 87-101.

Lakoff, D, Johnson, M. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 246-249.

³² Marcinkevičienė, R. Metafora nemetafora. *Naujasis židinys*. Vilnius, 1994, balandis. p. 77

³³ Lakoff, D, Johnson, M. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 24.

³⁴ Pgl. Macijauskaitė, I. Mirties kalbinė raiška. *Darbai ir dienos*. T. 10(19), Vilnius, 1999. p. 155.

³⁵ Gudavičius, A. Metafora kalboje ir / ar tekste (konceptualioji vs. tradicinė metafora). *Tekstas: lingvistika ir poetika*, 2001, p. 18.

³⁶ Pgl. Macijauskaitė, I. Mirties kalbinė raiška. *Darbai ir dienos*. T. 10(19), Vilnius, 1999. p. 155.

konkrečių objektų požymius, savybes, idant būtų lengviau suvokti abstraktumą. Suvokimo sistema yra metaforiška, kadangi visą suvokiame per mąstymą, patyrimą ir įprastinius veiksmus, tai ir jie yra metaforiški. Taigi sąmonėje esantys psichiniai modeliai atskleidžiami analizuojant kasdienės kalbos metaforas³⁷. Taigi šie kalbiniai instrumentai padeda atskleisti ne tik metaforos reiškimo, bet ir žmogaus mąstymo būdus, procesus.

Kaip jau buvo minėta, konceptualiosios metaforos analizės metu labai svarbus yra kontekstas.

Kontekstas – tai prasmės atžvilgiu baigta teksto ištrauka, tiksliai nusakanti atskiro į ją įeinančio žodžio arba sakinio prasmę³⁸. Pateikiamos kontekstų rūšys³⁹:

1. Mikrokontekstas – kalbos vieneto minimumas, kuriame jis įsiliedamas į visą fragmento prasmę, realizuoja savo reikšmę ir dar įgyja papildomų asociacijų, konotacijų ir pan.
2. Makrokontekstas – tiriamojo vieneto aplinka, kuri leidžia nustatyti jo funkcijas tekste kaip visumoje.
3. Psichologinis kontekstas: kuriant (rašant, sakant) tekstą, reikia žinoti adresato pažinimo lygį. Čia svarbu žmonių išsilavinimo, patirties, turimų žinių kiekis.
4. Religinis kontekstas – tai įvairūs teksto žodžiai, žodžių junginiai, citatos, parodantys autoriaus santykį su religija, kelių religijų santykį, teksto santykį su religiniais tekstais ir pan..
5. Kultūrinis kontekstas – tau autoriaus biografijos faktai, vienaip ar kitaip susiję su kūrinio ypatumais, visuomeniniai įvykiai, turėję įtakos kūrinio temos, veikėjų pasirinkimui ir pan. Tokie faktai kai kada padeda geriau suprasti grožinės literatūros tekstus.
6. Literatūrinis kontekstas – tai žanrinė tradicija (sonetas siejamas su anksčiau parašytais sonetais, apsakymas – su apsakymo tradicija ir pan.), stilius (pavyzdžiui, pakylėto, liaudies dainoms artimo stiliaus tradicija), tema.

Kognityvinės lingvistikos atstovai teigia, kad kontekstas – tai su mąstymu susijusi įvairių konceptų sąveika. Kiekvienas tikrovės objektas siejamas su objektu, sąmonėje konceptai sąveikauja tarpusavyje. Kitaip tariant, minėtas kontekstas sužadina atmintyje saugomus kitus kontekstus vienaip ar kitaip susijusius su aptariamuoju. Kognityvinis kontekstas nepriklauso nuo vieno konteksto, bet nuo gausybės situacijų ir kitų kontekstų. Visa kategorijų struktūra priklausoma tiek nuo kultūros, tiek nuo socialinių žinių⁴⁰.

---

³⁷ Lakoof, D, Johson, M. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 126-138.

³⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 2000, p. 489.

³⁹ Vaskelienė, J. *Trumpas teksto lingvistikos žinynas*. Šiauliai, 2007, p. 80-86.

⁴⁰ Teun, A. van Dijk, *Cognitive Context Models and Discourse*. Prieiga internetu:

<http://www.discourses.org/OldArticles/Cognitive%20context%20models%20and%20discourse.pdf>
p. 5, žiūrėta: 2008-03-26.

Buvo pastebėta, kad naujas kontekstas gali ne tik nulemti naujo kategorijos prototipo pasitrinkimą, bet neretai ir kitų kategorijos narių persigrupavimą tipiškumo skalėje. Kitaip tariant, kalbėjimo metu išsakomi kontekstai atmintyje gali aktualizuoti kitus susijusius kontekstus. Galima sakyti, kad kiekvienam kasdienio gyvenimo reiškiniui mūsų kognityvinė patirtis turi parengusi didesnę ar mažesnę rinkinį persipinančių kontekstų⁴¹.

Visoms šioms tam tikros žinių srities ar lauko kognityvinėms reprezentacijoms įvardyti dažnai vartojamas **kognityvinio modelio** terminas. Kadangi kategorizavimas yra neatsiejamas nuo įvardijimo proceso, tai ir kalbėjimo metu vartojamiems žodžiams suprasti reikalingas ne tik kontekstas, bet ir atitinkamas kognityvinis modelis arba keli tokie modeliai. Mes dažniausiai nesuvokiame ir neįsisąmoniname savo konceptualiosios sistemos, mąstome, kalbame, veikiame labiau ar ne taip labai automatiškai, pagal tam tikrą modelį ar schemą. G. Lakoff ir M. Johnson tai vadina ir geštaltais arba freimais⁴².

Geštalto (kognityvinio modelio) kategorija į kognityvinės lingvistikos diskursą pateko iš psichologijos mokslo. D. Aliūkaitės ir I. Sideravičiūtės-Mickienės pastebėjimu, konceptas suprantamas kaip žodžio „vaizdas“, kuris susideda iš geštaltų. Remdamosios G. Lakoff, jos teigia, kad mintys, suvokimas, emocijos, pažinimo procesai, motorinė veikla ir kalba yra organizuoti tų pačių struktūrų, būtent geštaltų. Pastarieji tuo pat metu esti vientisi ir sudėtiniai dariniai ir turi skirtingą struktūrą, kuri neretai priklauso nuo žmonių tiesioginės patirties, charakteristikos. Todėl geštaltų (kognityvinių modelių) struktūroje kaip svarbus duomuo minėtina individuali patirtis⁴³.

Kognityviniai modeliai yra asmens pažintinė patirtis, kuri esti psichologinės prigimties, t.y. individuali. Todėl kognityvinių modelių analizė neretai remiasi prielaida, kad daugelio žmonių tam tikros srities žinios yra daugmaž vienodos. Kognityvinių modelių universalumas, kaip ir žmonių psichologinės ypatybės priklauso nuo aplinkos, kurioje individas bręsta, įgyja išsilavinimą, gyvena. Socialinė ir kultūrinė aplinka pagrindžia tų situacijų, su kuriomis jis kasdieną susiduria, interpretaciją ir formuoja jo kognityvinę patirtį. Šios patirties struktūrą sudarantys kognityviniai modeliai yra bendri tam tikrai etninei ar socialinei grupei. Šiam kognityvinio modelio kolektyviškumui pabrėžti įsivestas **kultūrinio modelio** terminas⁴⁴. Kultūrinius modelius tiria giminingas kognityvinei lingvistikai mokslas – etnolingvistika⁴⁵. Šios srities mokslininkai remiasi ne vien tik žodynų medžiaga, bet ir gausiais vartosenos pavyzdžiais iš publicistikos, grožinės literatūros, taip pat tekstynų medžiaga.

---

⁴¹ Ten pat, p. 7.

⁴² Lakoff, J. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 56-60.

⁴³ Pgl. Aliūkaitė, D., Sideravičiūtė-Mickienė, I. *Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 6 (111), p. 17.

⁴⁴ Ungerer, H., Schmid, H-J. *An Introduction to Cognitive Linguistics*, 1996, p. 49-53.

⁴⁵ Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000.

S. Juzelėnienė teigia, kad žodį galima analizuoti įvairiais aspektais: kaip tam tikros kalbos dalies vienetą, kuriam būdingos tam tikros gramatinės kategorijos, kaip leksinės semantinės struktūros vienetą, kuriam būdinga leksinė reikšmė ir tam tikra semantinė struktūra, kaip meninės kalbos vienetą, kuris vartojamas kaip priemonė, kuriant meninį vaizdą ir kuriame „užkoduotos“ tam tikros reikšmės plėtojimo potencijos⁴⁶. Taigi šiame darbe ir bus nagrinėjama meninis žodžio vaizdas, „užkoduotos“ reikšmės ir jų plėtojimas.

„*Psichologijos žodyne*“ rašoma, **meilė** – tai stiprus, palyginti pastovus prisirišimo, palankumo, atsidavimo kitam žmogui, žmonių bendrijai, kai kada ir kitiems gyviams ar negyviems objektams jausmas. Meilė yra teigiamas emocinis subjekto ryšys su objektu. Reiškiasi troškimu nuolat kontaktuoti su mylimu objektu, atsidavimu jam ir net pasiryžimu aukotis. Tai vienas svarbiausių žmogaus dvasinių poreikių. Meilė intymus ir sudėtingas, daugiasluoksnius jausmas, kuris reiškiasi tam tikrose situacijose kylančiomis ir kintančiomis švelnumo, susižavėjimo, džiaugsmo, baimės, nerimo pavydo emocijomis ir būsenomis. Jų išgyvenimo pobūdis priklauso nuo psichinių asmenybės savybių. Meilė atspindi kurio nors istorinio laikotarpio, kurio nors visuomenės dvasinę kultūrą, yra šeimyninių santykių pagrindas⁴⁷.

Emocijų ir kalbos santykis ypatingas, nes kalba galima išreikšti, ko neįmanoma pamatyti. Kalba kategorizuoja vidinį pasaulį, atskiria emocijas vieną nuo kitos, apibrėžia jų esmę, nurodo panašumus ir skirtumus. Jausmų sfera yra ne tik abstraktas, bet ir labiausiai nuo kiekvieno žmogaus patirties priklausantis tikrovės fragmentas. Kalba tą skirtingą patirtį apibendrina, sukonkretina ir įvardija atitinkamas būsenas. Emocinių būsenų pavadinimai iš dalies atskleidžia sąmonės turinį. Kalbėdamas apie savo jausmus, žmogus parodo, kaip norėtų būti supastas. Emocijų įvardijimas svarbus analizuojant visą emocinę patirtį. Iš esmės visi emocijas tiriantys mokslai remiasi ta medžiaga, kurią pateikia kalba, nes ji yra savotiškas tiltas tarp tikrovės ir nematomo emocijų pasaulio⁴⁸.

Emocijos gali būti apibūdinamos tiksliai ir vaizdingai. Tikslus apibūdinimas – tai įvairūs su emocijomis susiję terminai: pagrindinių (*baimė, pyktis, džiaugsmas, liūdesys* etc.) ir nepagrindinių (*depresija, nusivylimas, pasitenkinimas*) emocijų pavadinimai. Emocijų pavadinimai (*meilė, pyktis, neapykanta*) nėra emocijos. Šie žodžiai patys vertinimo neišreiškia (plg. *mergšė, saulutė, poetpalaikis*), tačiau tai dar nereiškia, kad jie to išvis negali daryti⁴⁹.

Meilės konceptas yra vienas iš svarbesnių kultūrinių konceptų ne tik lietuvių kalboje, bet ir, galima teigti, visose pasaulio kalbose. Tačiau kiekvienas žmogus individualiai suvokia ir gali remdamasis savo kalbine patirtimi nusakyti, kas yra meilė.

⁴⁶ Juzelėnienė, S. Būdvardžio „raudonas“ semantinė sklaida. *Respectus philologicus: mokslo darbai*, 2(7), Kaunas, 2002, p. 132.

⁴⁷ *Psichologijos žodynas*, Vilnius, 1993, p. 166.

⁴⁸ Papaurėlytė-Klovienė, S. Liūdesio konceptas lietuvių rusų kalbose. *Hum. m. daktaro disertacija*, ŠU, Šiauliai, 2004, p. 17.

⁴⁹ Ten pat, p. 17.

Kartu empirinis *meilės* suvokimas išauga iš „kalbinių žinių“, ir kuria tokį pasaulio suvokimą, koks būdingas tai tautai ir kultūrai, kurioje įsigyvena tam tikra logika ir mitologija⁵⁰.

Meilės konceptualizavimą asmeniniuose B. Sruogos laiškuose aptarsime šiame darbe.

B. Sruoga buvo ir tebėra išlikusi žmonių atminty kaip neeilinė asmenybė, palikusi gilų pėdsaką lietuvių literatūroje. G. Bankauskaitės-Sereikienės pastebėjimu, jaunasis poetas Balys Sruoga buvo visoks – kartais spontaniškas, karštakošis, kartais nugrimzdęs į savo svajones, dausose klajojantis poetas-filosofas, kartais teatrališkai kenčiantis, dažnai stebinęs ir kauniečius, ir kaimiečius – nuogom blauzdom, su gintarais, plaukais „apsileidęs“ „prajovas“, menininkas „a la Nyčė“. O po dešimtmečio, tarpukario Kaune – jau savotiška lietuvių poezijos legenda, vadinamas poetu-mokslininku, laikomas vienu rimčiausių kritikų, rašantis dramas, statomas teatruose. Buvo spontaniškas, fundamentaliai išsilavinęs, plačių interesų, gyvai rūpinosi lietuvių literatūra, teatru, apskritai visa kultūra. Niekada nepasidavęs siūlymams rašyti ditirambus, nenorėjęs lengvos duonos. Kritinėje polemikoje B. Sruogos plunksna buvusi itin ironiška ir tiesi, poezijoje – romantiška, su modernizmo prieskoniu, vertimuose – itin įsiklausanti ir kūrybiška⁵¹.

Ir nors B. Sruoga buvo išskirtinis išorine išvaizda, arogantišku ir neeiliniu charakteriu, bet bendraudamas su V. Daugirdaite-Sruogiene jis radikaliai pasikeisdavo. 142 laišakai, kurie buvo renkami „*Balio Sruogos memorialiniame muziejuje*“⁵², skirti V. Daugirdaitei-Sruogienei, parodo glaudų poros tarpusavio bendravimą.

Sruogos ir V. Daugirdaitės-Sruogienės draugystė, vėliau santuoka (kuri įvyko 1924 m. kovo 22 d. Būgiuose) visada buvo lydima pagarbos ir meilės jausmų. Tai matyti net tik iš surinktų A. Samulionio biografijos žinių apie B. Sruogą⁵³, bet ir iš laiškų turinio, kurie buvo skirti mylimai žmonai. Taip pat iš asmeninių laiškų galima pajusti jo vidinius išgyvenimus, kurie nuo aplinkinių buvo stropiai slepiami⁵⁴. V. Daugirdaitės-Sruogienės asmenybėje jis sutiko artimų kultūrinių interesų žmogų, su kuriuo galėjo dalintis visais darbo ir kūrybos rūpesčiais, sumanymais. Nors skirtingo būdo, abu sugyveno gražiai, gerbė vienas antro nuomonę, pagelbėdavo vienas antram darbe. 1925 m. rugpjūčio 15 d. gimė dukra Dalia, su kuria Balys – taip D. Sruogaitė nuo mažumės vadino savo tėvą – daug bendravo⁵⁵.

Tačiau kaip ir daugelis žmonių, taip ir B. Sruogos šeima neišvengė Antrojo pasaulinio karo baisumų. 1943 m. kovo 16 d. B. Sruoga buvo suimtas vokiečių kariuomenės ir išvežtas į Štuthofą

---

⁵⁰ Ten pat, 18.

⁵¹ Bankauskaitė-Sereikienė, G.; Mickienė, I.; Šiaučiulytė, S. Balio Sruogos asmeninių laiškų kreipinių raiška. *Respectus philologicus: mokslo darbai*, 13 (18), Kaunas, 2008, p. 80.

⁵² B. Sruogos g. 21, LT-50250, Kaunas.

⁵³ Samulionis, A. *Balys Sruoga*. Vilnius, 1986.

⁵⁴ Ten pat, p. 104.

⁵⁵ Ten pat, p. 181.

koncentracijos stovyklą Vokietijoje. Štuthofas – viena iš daugelio hitlerinių koncentracijos stovyklų, įkurta 1939 m. B. Sruoga ją vadino lageriu be aiškaus veido⁵⁶.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, kurį laimėjo Tarybų Rusija, B. Sruoga 1945 m. gegužės 13 d. buvo parvežtas į Vilnių⁵⁷. Dvejus metus iškentęs koncentracijos stovykloje, jis buvo laimingas, kad galėjo sugrįžti į namus, tačiau jo šypsena nuo pat pirmų minučių temdė mintys apie kažkur Vokietijoje likusią šeimą, apie kurios likimo nieko nežinojo (vėliau jos pasitraukė į JAV)⁵⁸. B. Sruogai tai buvo didelis psichologinis smūgis – jis negalėjo įsivaizduoti, kad gali nebematyti žmonos ir dukters, ne vienam kartojo, kad tai šventi vardai, tiesiog liguistai reaguodavo į kiekvieną, net nuoširdžiausią klausimą apie jas ar užuojautos žodį⁵⁹. Nuvargintas ligų ir psichologinės kančios 1947 m. spalio 16 d. B. Sruoga mirė⁶⁰.

Šie asmeniniai biografijos faktai, tikri ir nesužadinti sutuoktinių jausmai atsispindi ir laiškuose. Pats rašytojas rašė, jog: „*Meilė – paslaptis. Už gyvenimo paslaptį šventesnė. (...) Meilė – ugnis. Reikia ją kurstyti. O kurstyti galima tik naujas paslaptis tetveriant, o verti tegalima tik amžiną ilgėjimosi virpėjimą savyje palaikant, naujus pasaulius audžiant. (...) Meilės paslaptis, kaip Oskaras Vaildas sako, kur kas gilesnė neg gyvenimo ir mirties paslaptis*“⁶¹.

Siekiant atskleisti *meilės* kognityvinį modelį B. Sruogos laiškuose buvo atrinktos ir sugrupuotos laiškų citatos, kuriose vartojami tiesiogiai ir netiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai. Pirmiausia tiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai buvo aptarti pagal žodžių junginius. Išskirti veiksmažodiniai, daiktavardiniai, būdvardiniai, įvardiniai,rieveksminiai junginiai, taip pat junginiai su jaustukais kartu su žodžiais *myliu, mylimas, mylima, numylėtas, numylėta* ir kt.

Buvo surinkti konteksto pavyzdžiai, kuriuose meilė įvardijama netiesiogiai. Netiesiogiai meilę įvardijančių žodžių reikšmė išryškėjo iš konteksto. Negalima sakyti, kad kiekviena emocija yra universali. Žmonės tuo pačiu žodžiu pavadina skirtingus išgyvenimus, todėl apie ką iš tikrųjų kalbama, aiškėja tik iš konteksto.

Todėl bus analizuojami tam tikri konkretūs ir abstraktūs konceptai, kurie paaiškina *meilės* suvokimą. Apie abstrakčius dalykus galima kalbėti tik susiejus su konkrečiais. Kalba verčia net nematomo pasaulio dalykus suvokti kaip realius daiktus, nenuklysti į abstrakcijos pasaulį. Žmogaus jutiminė patirtis yra centras, apie kurį sukasi metaforos, ji yra atspirtis sudėtingiems ir sunkiai suvokiamiems dalykams apibūdinti. Abstrakcija, nors pati ir pavadinta, turi būti įterpiama į kalbos

---

⁵⁶ Ten pat, p. 325-326.

⁵⁷ Ten pat, p. 343.

⁵⁸ Ten pat, p. 344.

⁵⁹ Ten pat, p. 347.

⁶⁰ Ten pat, p. 355.

⁶¹ Pgl. Bankauskaitė-Sereikienė, G. Meilės tema B. Sruogos lyrikoje. *Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2002, p. 246

audinį, vartojama tekste, tad jai turi būti suteikiami įvairūs požymiai ir savybės. Būtent jie ir perkeliama iš konkrečių objektų, dažniausiai žmogaus ir jo aplinkos⁶².

Todėl nagrinėjant *meilės* kognityvinį modelį asmeniniuose B. Sruogos laiškuose bus galima geriau pažinti žymaus rašytojo vidinę pasaulėžiūrą, atkleisti jo susikurtą *meilės* konceptualumo klodą, t.y. pabandyti suvokti, kokie konceptualūs kontekstai paveikė jo pasaulio suvokimą, kaip jis suprato, kas tai yra meilė, kokiomis priemonėmis rašytojas atskleidė savo jausmus.

---

⁶² Marcinkevičienė, R. Apie įbūtinančią kalbos galią, pyktį ir šį tą. *Naujasis židinys*, Vilnius, 1993, birželis, p. 54.

1. Tiesiogiai meilę įvardijančių žodžių raiška asmeniniuose B. Sruogos laiškuose

Abstrakčios sąvokos *meilė* negalima tiesiogiai įvardinti ar empiriniu būdu pajusti. Šį žodį žmogus suvokia kaip abstraktą. Ir norėdamas paaiškinti neretai šį abstraktą lygina ar metaforomis išreiškia per konkrečius ar kitus, gan abstrakčius, bet žmogui labiau suvokiamus objektus.

Remiantis „Dabartiniu lietuvių kalbos žodynu“, žodis *meilė* reiškia: 1) prisirišimo, atsidavimo jausmas; 2) stipraus traukimo prie kitos lyties asmens jausmas; 3) tokiu jausmu mylimas žmogus⁶³.

Asmeniniuose laiškuose, skirtuose V. Daugirdaitei-Sruogienei, B. Sruoga gana dažnai vartoja žodį *meilė* įvairiomis kalbos dalimis. Jis pasirenka veiksmažodį *mylėti*, esamojo laiko neveikiamosios rūšies dalyvį vyriškąją arba moteriškąją giminę *mylimas*, *mylima*, būtojo laiko neveikiamosios rūšies dalyvį vyriškąją arba moteriškąją giminę *numylėtas*, *numylėta*, kai kada vartoja daiktavardį *meilė*.

Sudaromi veiksmažodžio *mylėti* junginiai su veiksmažodžiais (veiksmažodiniai junginiai):

... *bučiuoju ir myliu* ...

... *norėčiau mylėti* ...

Surieveiksmiais (rieveiksminiai junginiai):

... *beprotiškai myliu* ...

... *labai myliu* ...

... *labai labai myliu* ...

Su įvardžiais (įvardiniai junginiai):

... *tave myliu* ...

Esamojo laiko neveikiamosios rūšies dalyviai *mylimas*, *mylima* jungiami su tikriniu daiktavardžiu (daiktavardiniai junginiai):

... *Vandukai mylimas* ...

... *Mylimas Vandunėli* ...

... *Vanduk, mylima* ...

... *Mylima Vanduk* ...

---

⁶³ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 1993, p. 390.

Su būdvardžiu (būdvardiniai junginiai):

... *miela, mylima* ...

... *mylima – miela* ...

Su įvardžiais (įvardiniai junginiai):

... *mano mylimas* ...

... *mylimas mano* ...

... *mylima, mano* ...

... *mano mylima* ...

Su jaustuku:

... *Labanaktis, mylima!*

Neretai būtojo laiko neveikiamosios rūšies dalyviai *numylėtas, numylėta* pavartoti vieni arba yra kartojami:

... *numylėta!*

... *numylėta, numylėta!*

... *numylėta – numylėta!*

... *numylėta – numylėta – numylėta!*

Taip pat šie žodžiai eina kartu su tikriniu daiktavardžiu (daiktavardiniai junginiai):

... *numylėtas Vandukai* ...

... *Vandukai numylėtas* ...

... *numylėtas, numylėtas Vandukas* ...

... *Vandukas numylėtas* ...

Su būdvardžiu (būdvardiniai junginiai):

... *Miela, miela numylėta* ...

Su įvardžiu (įvardiniai junginiai):

... *Numylėta, numylėta, numylėta tu mano!*

... *O numylėta mano numylėta!*

... *mano numylėtas* ...

... *numylėtas tu mano* ...

Kaip matyti, žodžiai *numylėtas*, *numylėta* dažnai kartojami norint sustiprinti emocinį poveikį ar dar labiau pabrėžti laiško siuntėjo šiltus jausmus adresatui, t.y. V Daugirdaitei-Sruogienei. Anot J. Pikčilingio, toks žodžių kartojimas (panašių ar tų pačių) klausytojui (šiuo atveju gavėjui) sukelia didesnę įspūdį⁶⁴. Tokiam teiginiui pritartų ir K. Župerka. Jis tvirtina, jog ekspresyvumas orientuotas į autorių ir į adresatą: atspindėdamas kalbančiojo asmens subjektyvų santykį su tikrove (emocijas, įspūdį, požiūrį) tekste, jis veikia ir gavėjo emocijas ir vaizduotę⁶⁵. Todėl būtų galima daryti prielaidą, jog laiškų gavėjas, jaučiantis siuntėjo norą kuo išraiškingiau, emociškiau išreikšti savo mintis, labiau susikoncentruos į laiško turinį.

Ekspresyvumo suteikia ir kitas junginys, kuris primena lopšinę:

... *liu lia liu lia numylėta*....

Lopšinės dažniausiai dainuoja motinos savo vaikams, tarsi norėdamos išsakyti šiltus, besąlygiškus meilės jausmus. Taip ir B. Sruoga globėjiška meile ramina, guodžia mylimąją.

Įdomu tai, kad B. Sruoga neveikiamosios rūšies dalyvius vartoja tiek moteriškosios, tiek vyriškosios giminės formas, nors šie meilės žodžiai skiriami moteriai⁶⁶.

Pasitelkiant kiekvieno žmogaus suvokiamą *meilės* konceptą, bei žinant, kokie buvo šilti Sruogų šeimos santykiai, galima nesunkiai suprasti, kad šie meilės žodžiai skiriami tik vieninteliui objektui – tai V. Daugirdaitei-Sruogienei. Asmeniniuose laiškuose jaučiama stipri B. Sruogos emocinė ekspresija, tik teigiamas ir familiarus požiūris į adresatą.

B. Sruoga neidealizavo paties *meilės* abstrakto. Asmeniniuose laiškuose nėra jokių apmąstymų, kas tai yra *meilė*. B. Sruogos *meilė* turi konkretų objektą – tai žmona, kuri yra mylima, numylėta.

Viename laiške pavartotas *meilės* junginys vienaskaitos vietininko linksniu, tarsi meilė taptų konkrečiu objektu, kuri apsvaigina ir suteikia pasitenkinimo, džiaugsmo pilnatvę:

... *mano meilėj taip apsuptum kaip saulės karšta liepsna galvą svaigina*.

Kitame laiške meilės abstraktas personifikuojamas, tarsi meilė būtų stebukladarė, kuri suteikia pasakišką laimę įsimylėjėliams:

... *per tavo meilę aš pats pasakingas pastojau* ...

⁶⁴ Pikčilingis, J. *Lietuvių kalbos stilistika II*. Vilnius, 1975, p. 24.

⁶⁵ Župerka, K. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius, 1983, p. 19.

⁶⁶ Apie giminių kaitaliojimą žiūrėti p. 26.

Arba kai kada meilė ir yra laiško gavėjas:

... *Vandukai, meiluži,*

.. *Vanduk, meiluži mano,*

Šiuolaikinėje bendrinėje šnekamojoje kalboje šis žodis vartojamas neigiama, menkinamąja reikšme: kas be santuokos palaiko lytinius santykius⁶⁷. Tačiau ši reikšmė visiškai netinkama – čia būtina pasitelkti tautosakinį kontekstą. Remiantis „*Lietuvių kalbos gramatika*“, priesaga –užis, –užė būdinga liaudies dainoms. O už liaudies poezijos ribų pasitaikantys deminutyvai dažniausiai žymi malonumą (kreipiantis į asmenis – paprastai kartu ir savotišką familiarumą)⁶⁸. Lietuvių liaudies dainynuose dažnai pasitaikantys žodžiai – mergužėlė, bernužėlis, rūtužėlė ir pan. Šią priesagos darybą galima pritaikyti ir žodžiui *meilė – meilužė*. Kaip dainose mergužėlė, bernužėlis dažniausiai turi teigiamą konotaciją, taip ir *meilužė* reiškia mylima ir gerbiama moteris.

Meilė, kaip emocija, skiriama ir abstrakčiam objektui – pasauliui. Siuntėjas myli pasaulį, nes jis yra laimingas. Būtent meilės objektas (V. Daugirdaitė-Sruogienė) ir suteikia jam galimybę pamilti pasaulį, džiaugtis tikrąja laime.

... *per tavo liepsnikę mano numylėtas pasaulis amžinybės grožy paskendo.*

... *Juk tu žinai, kad aš būčiau laimingas, kad aš džiaugtaus kaip vaikas, kad aš mylėtau pasaulį.*

... *negaliu pasaulio nemylėti!*

Taigi apibendrinant, galima teigti, jog B. Sruogos asmeniniuose laiškuose dažniausiai sudaromi junginiai su veiksmažodžiais, daiktavardžiais, būdvardžiais, įvardžiais,rieveiksminis, jaustukais. Neretai žodžiai *numylėtas, -a* kartojami norint perteikti kuo stipresnę emociją. Įvairios žodžio *meilė* formos vartojamos tik nurodant konkretų objektą (žmoną). Žodžiai *myliu, mylima, numylėta* tiesiogiai įrodo siuntėjo jausmus. Arba pati *meilė* suvokiama kaip konkretus asmuo, t.y. mylimą žmogų pavadina meilės vardu deminutyvine forma – *meiluži*. Kai kada *meilė*, kaip emocija, skiriama abstrakčiam objektui – pasauliui.

⁶⁷ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 1993, p. 390.

⁶⁸ *Lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius, 2005, p. 92.

2. Netiesiogiai meilę įvardijančių žodžių raiška asmeniniuose B. Sruogos laiškuose

Kaip jau buvo minėta, žmonės bendraudami tam tikromis žodžių reikšmėmis (pagrindinėmis ir periferinėmis) kalbinėje plotmėje sudaro tam tikrus suvokimo modelis, kurie vadinami kognityviniais modeliais (taip pat tai galima vadinti geštaltais arba freimais)⁶⁹. Mintys, suvokimas, emocijos, pažinimo procesai, motorinė veikla ir kalba yra organizuoti tų pačių struktūrų, būtent kognityvinių modelių. Pastarieji tuo pat metu esti vientisi ir sudėtiniai dariniai ir turi skirtingą struktūrą, kuri neretai priklauso nuo žmonių tiesioginės patirties, charakteristikos. Todėl kognityvinių modelių struktūroje svarbiausia esti individuali patirtis⁷⁰, kuri neretai priklauso nuo aplinkos, kurioje individas bręsta, įgyja išsilavinimą, gyvena. Socialinė ir kultūrinė aplinka pagrindžia tų situacijų, su kuriomis jis kasdieną susiduria, interpretaciją ir formuoja jo kognityvinę patirtį⁷¹.

D. Aliūkaitė ir I. Sideravičiūtė-Mickienė, remdamasios L. Wittgensteinu, tvirtina, kad pats savaimė žodis yra negyvas ir kad gyvybę jam suteikia būtent vartojimas, todėl analizuojant kontekstines žodžių reikšmes, įmanoma bent iš dalies apčiuopti tą autentišką prasmę, kurios žodis netenka, išimtas iš konteksto⁷².

Šiame skyriuje bus analizuojami netiesiogiai meilę nusakantys žodžiai, kurie būdingi tam tikram kontekstui, t.y. B. Sruogos susikurtajai pasaulėvokai. Siekiama bent dalinai išsiaiškinti, kokie simboliai, įvaizdžiai (visa tai galima pavadinti ir konceptais) įeina į *meilės* semantinį lauką.

Siuntėjo pagrindinis meilės objektas yra V. Daugirdaitė-Sruogienė, kuriai išsakomi meilės jausmai. Būtent žodžio *meilė* konceptualiųjų metaforų laiškuose nėra daug. Kaip jau buvo minėta, įvairiomis kalbos dalių formomis siuntėjas tiesiog aprašo savo jausmų polėkius. Tačiau laiškų turiniuose aiškiai matomas *meilės* kognityvinis modelis, kurį reikia atrasti paslėptuose, užkoduotose, netiesiogiai meilę nusakančiuose konceptuose.

B. Sruoga buvo plačios erudicijos, intelektualus žmogus, nepasitenkinęs nusistovėjusia gyvenimo rutina⁷³. Rašytojo gyvenimas buvo nuolatinė kūryba, veikiama įvairių literatūrinių srovių. Todėl galima teigti, kad ir jo kalbinis pasaulėvaizdis taip pat buvo stipriai veikiamas literatūrinių srovių – romantizmo, simbolizmo, modernizmo apraiškų.

⁶⁹ Lakoof, J. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003, p. 56-60.

⁷⁰ Pgl. Aliūkaitė, D., Sideravičiūtė-Mickienė, I. *Gėrio ir grožio* konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. *Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 6 (111), p. 17.

⁷¹ Ungerer, H.; Schmid, H-J. *An Introduction to Cognitive Linguistics*, 1996, p. 49-53.

⁷² Pgl. Aliūkaitė, D. *Gėrio ir grožio* konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. *Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 6 (111), p. 16

⁷³ Bankauskaitė-Sereikienė, G. *Erdvės ir laiko raiška Balio Sruogos poezijoje. Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2005, p. 144.

Dauguma asmeninių laiškų parašyti 1921-1929 m. laikotarpiu. Tuo metu jaunasis poetas žavėjosi simbolistine kūryba. Symbolistams svarbi *meilės* raiška ne tik kūrybiniame, bet ir asmeniniame gyvenime. Itin vertintos stiprios, kraštutinės emocijos, itin branginta tokių akimirkų raiška. Meilė simbolistams buvo neišsenkantis emocijų šaltinis. Tik įsimylėjęs rašytojas galėjo kurti, nes tik plati meilės išgyvenimų skalė (aistra, liūdesys, džiaugsmas, beprotybė, nuodėmė, pavydas ir t.t.) skatino lyrinį išsiliejimą. Meilė turėjo būti akivaizdi, jos nežemiškumas, platoniskumas pabrėžiamas kuo įvairiausiai⁷⁴.

G. Bankauskaitė-Sereikienė straipsnyje „*Meilės tema B. Sruogos lyrikoje*“ neanalizuoja žodžio *meilė* reikšmių. B. Sruogai *meilė* – tai sesulė, gulbė baltoji, saulės numylėta, žydroji gėlelė ir kt..⁷⁵. Visa tai aiškiai matyti jo asmeniniuose laiškuose. Rašytojui nereikia vienintelio žodžio *meilė*, kad galėtų aprašyti savo conceptualųjį tauraus jausmo suvokimą. Laiškuose galima atrasti be galo įdomų, įvairialypį *meilės* kognityvinį modelį. Jo meilės suvokimas negalėjo apsiriboti vieninteliu žodžiu *meilė*.

Netiesiogiai meilę nusakantys arba su meile asocijuojami žodžiai meilės semantiniam laukui priskiriami pagal visiems jiems būdingą potencialiąją semą *meilė*, tai – *vardas, saulė, daina, tautosakos motyvai, dvasinis artumas, sakralumas, sapnas, ilgesys, gėla, fizinis artumas, laiškas*.

---

⁷⁴ Bankauskaitė-Sereikienė, G. *Balys Sruoga – tarp tradicijos ir modernumo*. Vilnius, 2007, p. 157.

⁷⁵ Bankauskaitė-Sereikienė, G. *Meilės tema B. Sruogos lyrikoje. Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2002, p. 245-250

2.1. Meilė – tai vardas

Rašytojas ne vienam kartojo, kad mylimosios vardas yra šventas⁷⁶. Todėl galima daryti prielaidą, kad B. Sruogai *meilė – tai vardas*. Stebėtina tai, jog nei viename iš laiškų, skirtų žmonai, nėra parašyta vardo formos – *Vanda*. Visi kreipiniai vartojami deminutyvine forma, kuri atskleidžia šiltus bendraujančių santykius.

<i>Vandukai,</i>	<i>Vandukas,</i>
<i>Vanduži,</i>	<i>Vandusis,</i>
<i>Vandusi,</i>	<i>Vandunėli,</i>
<i>Vandužėli,</i>	<i>Vandukėli,</i>
<i>Vanduk,</i>	<i>Vandulėli.</i>

Pagal „*Lietuvių kalbos gramatiką*“, deminutyvais arba mažybiniais-maloniniais žodžiais bei mažybinėmis-maloninėmis žodžių formomis, gali eiti ne tik daiktavardžiai, bet ir kai kurių kitų kalbos dalių žodžiai. Jais yra laikomi priesagų vediniai, padaryti iš daiktavardžių ar kitų kalbos dalių ir žymintys tą patį ar bent tos pačios rūšies dalyką, kaip ir pagrindinis žodis, tačiau paprastai skirtingo dydžio ar bent taip nusakyta, kad būtų matyti to dalyko vertinimas bei su juo susijusios emocijos, kurios gali būti įvairiausios⁷⁷.

Pasitelkus kiekvieno žmogaus asmeninę patirtį, galima teigti, jog deminutyvai dažniausiai vartojami kalbant su mažais vaikais, gerais draugais (ypač moterys kalbėdamos su draugėmis), mielais, artimais žmonėmis (dažniausiai su tėvais, seneliais). Mažybinius-maloninius žodelius ypač mėgsta įsimylėjęliai. I. Savickienė tvirtina, jog deminutyvai gali modifikuoti visą kalbėjimo aktą, nes vien tik šių žodžių pavartojimas gali suteikti pasakymui kuo įvairiausių reikšmių – nuo meilės ir simpatijos iki ironijos. Toks žodžių vartojimas girtinas ir teiktinas draugiškoje, intymioje aplinkoje⁷⁸.

Neretai žodžiai, sudaryti iš deminutyvinių priesagų, turi malonumo reikšmę, jais nusakomas dalykas yra malonus, mielas ar bent patinkamas, keliantis pasigerėjimą⁷⁹. Paprastai jų reikšmė yra susijusi su teigiama emocija, ypač meile ir švelnumu, kai kalbinėje situacijoje mielas žmogus yra adresatas⁸⁰.

⁷⁶ Samulionis, A. *Balys Sruoga*. Vilnius, 1986, p. 347.

⁷⁷ Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 2005, p. 87.

⁷⁸ Savickienė, I. Morfopragmatika: deminutyvų vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbotyra 54 (1)*. 2005, p. 92.

⁷⁹ Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 2005, p. 89.

⁸⁰ Savickienė, I. Morfopragmatika: deminutyvų vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbotyra 54 (1)*. 2005, p. 92.

Šių vardų priesaginė daryba, galima teigti ir semantika, tradicinė, t.y. priesagų reikšmės būdingos tradiciniams folkloro ir šnekamosios kalbos stereotipams. „*Lietuvių kalbos gramatikoje*“ minima, kad tokie ir panašūs deminutyviniai žodžiai į šnekamąją kalbą atėję iš lietuvių liaudies dainų ir bendravimui suteikia itin subtilų familiarumo įspūdį⁸¹. Šį teiginį patvirtina ir I. Savickienės mintis, jog deminutyviniai vardai, pavyzdžiui, *Rūtuliukas*, *Rūtužėlis*, ir pan. vartojami tik labai artimų žmonių⁸².

Pagal „*Lietuvių kalbos gramatiką*“ šios priesagos turi gryną mažumo reikšmę, t.y. tokiais deminutyvais nusakomas dalykų mažumas; be to, mažumo reikšmė kartais gali visai nesisieti su realiu mažumu, būti subjektyvi, remtis vien tiktai noru suvokti ar pavaizduoti dalyką mažinamai⁸³. Tokių deminutyvinių priesagų stilistinę mažumo-malonumo atspalvį D. Sauka pastebi ir liaudies dainose, kur jos atlieka itin ryškia ekspresinę-emocinę funkciją⁸⁴.

Kelių ar daugiau priesagų vediniai būdingesni tautosakos kūrinėms, ypač liaudies dainų, kalbai. Paprastai jie stipriau išreiškia, labiau pabrėžia deminutyvinę reikšmę, negu atitinkami vediniai be antrosios (ar dar tolimesnės) priesagos. Beveik visada dviejų deminutyvinių priesagų daiktavardžiai turi arba didelio (sustiprinto) mažumo, arba – tokių pasitaiko gal net dažniau – didelio malonumo reikšmę⁸⁵.

Tokius ir panašius deminutyvus, kurie ypač būdingi lietuvių liaudies dainoms, B. Sruoga itin dažnai vartoja asmeniniuose laiškuose. Būtina paminėti, jog B. Sruoga visada mėgo lietuvių liaudies tautosaką, ypač dainas⁸⁶. Šiuo subtiliu tautosakinės dainos žanru domėjęs ir tyrinėjęs ne viename savo moksliniuose veikaluose⁸⁷. Jo asmeninėje korespondencijoje gausu tautosakinių deminutyvinių žodžių, kurie neretai įgyja tautosakines metaforines reikšmes. Todėl būtų galima daryti prielaidą, jog B. Sruogos sąmonėje išliko gajus tautosakinis pasaulėvaizdis.

Mylimosios vardas labai dažnai vartojamas asmeniniuose laiškuose. Neretai kreipiantis į mylimąją vardu, ją apipila maloniais tik teigiamas emocijas išsakančiais pažymimaisiais žodžiais:

Mylimas Vanduk,

Numylėtas Vanduži.

Arba vardas kartojamas norint sustiprinti ekspresyvumo jausmą⁸⁸:

⁸¹ Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 2005, p. 88-94.

⁸² Savickienė, I. Morfopragmatika: deminutyvų vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbotyra* 54 (1). 2005, p. 96.

⁸³ Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 2005, p. 89.

⁸⁴ Sauka, D. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius, 1970, p. 178.

⁸⁵ Lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 2005, p. 94.

⁸⁶ Samulionis, A. *Balys Sruoga*. Vilnius, 1986, p. 51.

⁸⁷ Visi B. Sruogos darbai apie tautosaką šiuo metu surinkti ir publikuojami knygose:

Sruoga, B., *Raštai*. T. 9 (1), Vilnius, 2003; SRUOGA, B., *Raštai*. T. 9 (2), Vilnius, 2004.

⁸⁸ Apie žodžių kartojimą, ekspresyvumą, jų reikšmę žiūrėti p. 20.

Vanduk, Vanduk, Vanduk,

Tai dar kartą įrodo B. Sruogos didelę meilę ir pagarbą savajai žmonai. Jaučiamas itin subtilus ir familiarus tarpusavio bendravimo ryšys.

Nagrinėjant asmeninius laiškus, pastebėtas išskirtinis faktas, kad B. Sruoga į savąją žmoną V. Daugirdaitę-Sruogienę dažnai kreipiasi vyriškąją giminės forma:

Vandukai!

Mielas Vandunėli,

Vanduk, mano mielas geras Vanduk!

Išsamesnių tyrinėjimų dėl tokio specifiško kreipimosi lietuvių mokslininkų dar nėra pateikta. I. Savickienė yra pastebėjusi, jog vyrai, kreipdamiesi į savo mylimą moterį, dažnai jų deminutyviniams vardams suteikia vyriškąsias fleksijas, pavyzdžiui, *Linuk, Rūtuk* ir pan. Be to, gana dažnai mylimos moterys dar vadinamos įvairių mielų gyvūnų pavadinimais, pavyzdžiui, *zuikeli, paukšteli* ir pan.⁸⁹, kurie, kaip matyti, taip pat turi vyriškosios giminės reikšmes.

Siekiant paaiškinti šį atvejį, galima daryti kelias prielaidas. Įrodyta, kad moterys daug dažniau linkusios vartoti būdvardžius, jaustukus, deminutyvus nei vyrai. Tačiau meilės, artumo, švelnumo kupinoje situacijose daug dažniau deminutyvus vartoja vyrai nei moterys⁹⁰. Galima manyti, kad vyrai, girdėdami moterų kalboje malonius žodelius, kurie neretai skiriami būtent vyriškajai giminei, įsitvirtina jų sąmonėje ir prireikus (kai norima įsiteikti, patikti, pelnyti palankumą ar pan.) refleksiškai šiuos įsisąmonintus žodelis perkelia į kalbėjimo aktą.

Galima daryti kitą prielaidą. Daiktavardžio linksniavimo sistemoje pati didžiausia yra pirmoji paradigma su galūne –as. Šios paradigmos dominavimą lemia labai dažnas priesagos –uk– vartojimas. Vyriškosios giminės daiktavardžiai su priesaga –uk– gauna galūnę –as⁹¹. Galbūt B. Sruoga, vartodamas V. Daugirdaitės-Sruogienės vardą deminutyvine forma su priesaga –uk– (*Vandukai, Vanduk, Vandukas*), pažymimuosius žodžius tiesiog derina su deminutyviniu vardu, todėl ir rašo vyriškosios giminės formą *Vandukai mylimas, mylimas mano!*; *Vanduk, mano mielas geras Vanduk!* ir pan.

Siuntėjas tapatina *meilės* abstraktą ne tik kreipdamasis į savo mylimąją, bet ir laiškų turiniuose parodo, kad mylimosios vardas amžinai išliks jo širdyje, kaip ir meilė amžina.

⁸⁹ Savickienė, I. Morfopragmatika: deminutyvų vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbotyra* 54 (1). 2005, p. 93.

⁹⁰ Ten pat, p. 93.

⁹¹ Savickienė, I. Lietuvos vaiko daiktavardžio morfologija. *Daktaro disertacija*. VDU, Kaunas, 1999, 22-23.

... Nueinam tokiuo tiltu toli toli į mares. (...) Susisukam kiek nuo vėjo, bet vilnys siekia mus, kartas nuo karto užlieja. Daugiau nė gyvos dvasios. (...) O aš širdy tavo vardą miniu. Taip ilgas valandas. Ir rodos, kad pats paskęsti bangose, kad pats su jomis staugi, kad esi marių smiltele ...

... nes aš niekuomet neužmiršiu, nes niekuomet ugnis krūtinėj neužges... Nes aš visuomet tavo vardą minėsiu – maldoje ...

Subjektui atsiveria beribių plotų reginys. Toks vaizdas pažadina įvairius jausmus, o ypač meilės ilgesį: *širdy tavo vardą miniu*. Jūrinė erdvė užvaldo savo stichija, chaosu, todėl jausmų psichologiškumas dar labiau sustiprėja. Atsiskleidžia labai jautri asmenybė, gležna bei trapi: *paskęsti bangose, (...) esi marių smiltelė*. Kaip ir marios, subjekto dvasinis pasaulis nestabilus, bandoma susivokti savo minčių chaose, tačiau esi tik marių smiltelė, o tai reiškia, kad subjektas puikiai suvokia, kad meilės jausmas yra daug galingesnis, jis valdo tarsi marių stichija, kuriai niekaip negali pasipriešinti.

Kiekvienas žmogus, kuris yra įsimylėjęs, gali pasakyti, jog meilė padeda išgyventi, pajusti gyvenimo džiaugsmą. Taip ir B. Sruoga suvokdamas, kad jam meilė – tai mylimosios vardas, pradeda dieną meilės žodžiu – mylimosios vardu. Tekanti saulė turi magiškų gali – užburia, nušviečia akis ir vėl primena apie mylimąją, priverčia ištarti jos vardą. Užtenka jau vien tik mylimosios vardo, kad būtų pažadintas jautrumas.

... Pabudau vėl tame pat staugime, ir saulė tekanti šviečia mano akyse, ir pirmas žodis, kurį aš pabudęs sušukau buvo tavo vardas! ...

... Ir šiandien rytą pabudau ir, rodos, kad vakar beužmigdamas viso vardo tavo nebespėjau ir kad jo antrą dalį ištariau pabudamas šiandien ...

B. Sruogos laiškuose esti ir kitų deminutyvų, kuriais nusakomi besąlygiški, globėjiški meilės jausmai. Tai abstraktai – ***meilužė, gyvenimėlis, varguolėlė***.

Vandukai, meiluži

*Vanduk, meiluži mano*⁹²,

Vanduk, Gyvenimėli

Vanduk, Gyvenimėli

... Vandukai, nepyk ant manęs, aš tave labai myliu ir jeigu tau būtų negerai – tai ir aš negalėčiau gyventi! ...

---

⁹² Apie šios metaforos vartojimo prasmę žiūrėti p. 21

Kreipinį *gyvenimėli* būtų galima sulyginti su *likimo*, *dalios* reikšme. Tarsi reikštų: esi mano likimas, esi mano gyvenimo dalis. Ši sąjunga stipriai pabrėžiama krikščioniškoje santuokoje. Kartu norima pasakyti, kad jų meilė, kaip ir laimė, yra neišskiriama, kad šie mylimi žmonės tampa tarsi vienis, jaučia vienas kito skausmą ir džiaugsmą.

Vanduk, vargšele mano!

Vanduk, Varguolėle mano!

Vanduk, varguolėle mano miela!

Vanduk, mylima, varguolėle mano!

Tokių ir panašių žodžių konotacija lietuvių liaudies folkloristikoje aprėpia visą karčią išnaudojamos ir skriaudžiamos liaudies patirtį⁹³. Anot B. Jasiūnaitės, tokie maloniniai kreipiniai kaip *nabagėli*, *vargšeli*, *vargdienėli*, *varguolėli*, *vargeli*, *laimė*, *džiaugsmeli* ir kt. yra tipiški emocinės derivacijos atvejai, kurie nusako asmens būseną, nusiteikimą. Jie yra gana universalūs ir vartojami paprastai guodžiant, stengiantis pralinksminti adresatą⁹⁴.

Šie laiškai parašyti tuomet, kai B. Sruoga buvo Štuthofio koncentracijos stovykloje. Taigi, žinant žodžio *vargas* reikšmes, taip pat kokį skausmą teko patirti žmonijai, pergyvenusiai Antrojo pasaulinio karo baisumus, galima suprasti, jog B. Sruoga tokiu kreipiniu nori paguosti, užjausti savo mylimąją, kad tenka tokius vargus kentėti.

Kaip jau buvo minėta, meilės laiškai skiriami V. Daugirdaitei- Sruogienei. Iš laiškų turinio matyti, kad B. Sruoga meilę suvokė kaip konkretų asmenį. Paprasčiau tariant, paklausus jo, kas tai yra meilė, galima numanyti, jog jis atsakytų, kad meilė – tai mano mylima žmona.

... Mano vargšai vabalėliai Vanduk ir Daliuk dabar jūs patys turite savimi pasirūpinti ...

... Mano vargšai vaikeliai – Vanduk ir Daliuk ...

... Būkit stiprūs ir drąsūs mano vargšai vaikeliai ...

Pažvelgus į žodžio *vabalas* reikšmes „Lietuvių kalbos žodyne“ pastebima, kad senovėje buvo įprasta žmogų vadinti vabalu: *duonos vabalas*, *velnio vabalas*, *žemės vabalas* (prastuolis) ir kt. B. Sruoga į savo mylimąsias (žmoną ir dukrelę) kreipiasi *vargšai vabalėliai*. Šiuose žodžiuose

⁹³ Sauka, D. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius, 1970, p. 202.

⁹⁴ Jasiūnaitė, B. Mūsų maloniniai kreipiniai. *Kalbotyra* 47 (1). 1998, p. 51.

išsakoma daug gailėsčio, atjautos, rūpesčio ir meilės. Vargšai vabalėliai – tai tarsi paprasti, nekalti vaikeliai, kurie daug dirba, kruta, vargsta ir rūpinasi savo išgyvenimu. Laiško autorius užtikrina, kad jam nenukens nieko pikto ir didžiausią dėmesį ir meilę laiške išsako dėl savo *vargšų vaikelių*, t.y. mylimų šeimos narių. Deminutyviniai kreipiniai liudija tėvišką, vyrišką meilę, pilną atgailos. Laiške tris kartus nuskamba epitetas *vargšai*, todėl intonacija atrodo dar graudesnė.

Pasitelkiant istorinį kontekstą, galima suprasti, kodėl būtent savo mylimus žmones jis pavadina vargšais vabalėliais, kurių metaforinė prasmė dažnai buvo vartojama senovės lietuvių liaudies kalboje. Tai buvo pirmas lietuvių kalba parašytas laiškas iš koncentracijos stovyklos Vokietijoje. B. Sruoga stengiasi paguosti, nuraminti baimėje ir nežinioje gyvenančias mylimą žmoną ir dukrelę.

Globėjiška ir nuoširdi meilė jaučiama ir kitame laiške:

... Vandukai numylėtas, mažytis, geras geras mano Vandukai, aš tave labai labai myliu! ...

Taigi iš šių laiškų citatų galima susidaryti įspūdį, jog meilės raiška atskleidžiama per konkretų asmenį. Be to, mylimosios vardas reiškia ne meilės objekto pavadinimą, o įprasmina patį objektą. Mylimosios vardas neatsiejamas nuo asmenybės. Vardas lygiai taip pat garbinamas ir yra šventas.

2.2. Meilė – tai saulė

Laiškuose matyti ryškūs gamtos motyvai, kurie taip pat gali būti priskiriami *meilės* kognityviniam modelio suvokimui. Ryškiausias jų – tai **saulės motyvas**. Vienas iš meilę įvardijančių konceptų gali būti saulė, t.y. meilė B. Sruogai yra saulė. Laiškuose saulės konceptas tampa kone pagrindinė ašimi, aplink kurią telkiasi visa meilės jausmų gama.

Ekspresyvus ir nuotaikingas kreipinys:

Saulė, saulė, saulė

Anot D. Saukos, į metaforą linksta ir mėgstama dainose *saulės* analogija su *sesule* arba dažnai vestuvių dainose aptinkamas *saulutės, saulužėles*, kaip dar neištekęsios merginos, motyvas⁹⁵. Kartu būtų galima išvelgti mylimosios teigiamas asmenybės savybes, kurias B. Sruoga aukštino ir idealizavo – tai švelnumas, šiluma, skaistumas, t.y. visos stereotipinės charakteristikos, kurios atkeliavusios iš lietuvių folkloro į šnekamąją bendrinę kalbą.

Labas rytas! Ar tu žinai, kad aš atsikėliau kartu su Saule tavęs pasveikinti? Labas rytas – būk pasveikinta! O aš miegojau kažkokiam beprotiškame klajojime, marios staugia ...

Saulė suvokiama kaip neatsiejama dviejų žmonių meilės palydovė, meilės saugotoja. Saulė mitologizuota ir personifikuota figūra, gyvenanti tarp žmonių žemiškąjį gyvenimą, tačiau turinti antgamtinių galių. *Labas rytas* drauge su skaisčia saule nuteikia nekasdieniškiems įvykiams, saulėta diena neša meilei gėrį, grožį, skaistumą ir giedrą. Saulė ir giedra – neatsiejamos sąvokos. Tekančios saulės simbolis ir auštantis rytas suteikia subjektui daug tikėjimo, galios realizuoti savo aistras, svajones. Naujas rytas išvalo sąmonę nuo vakarykštės dvasinės sumaišties, įpila skaidrumo mintims, pažadina iš gilaus chaoso, stichijos: *miegojau kažkokiam beprotiškame klajojime, marios staugia*.

... Būk pasveikinta ankstų sekmadienio rytą. Šiandien ir tau šventė, ...

Saulės tekėjimas, kaip ir mylimosios pasveikinimas yra be galo sakralizuoti. Tai šventas pasveikinimas, nes kreipiamasi šventą savaitės dieną – sekmadienį. Sekmadienio rytą tikima, kad gal ir mylimoji *atilsės* ir jį atmins, nes šventa diena paskiriama ne buitiniams darbams, o dvasiniam

---

⁹⁵ Sauka, D. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius, 1970, p. 200, 201.

penui. Taigi jų meilė atsiskleidžia kaip labai dvasinga, šventa, pakylėta virš realybės, verta dangiškojo gyvenimo.

... Kai bus diena saulėta tu dainuosi man – būsiu miške (...) Aš norėčiau būti dėl tavęs geras geras, kad tavo daina kamanos būtų dar linksmesnės ...

Dažniausiai laiškuose minimos saulėtos dienos, vadinasi, meilės išgyvenimai, aistrų suintensyvėjimas, ilgesys užplūsta saulėtomis dienomis. Tai rodo, kaip gamtos reiškiniai veikia subjekto emocijas, teikia įkvėpimo. Kalbama būsimoju laiku: *tu dainuosi man*, taigi šventai tikima pasakiška ateitimi, kai mylimieji bus kartu. Tai meilė, paremta tikėjimu ir pasitikėjimu. Mylimoji B. Sruogai – kaip žydinti gėlė, vadinasi, labai graži, moteriška. Mintyse sukuriama labai vaizdinga įsimylėjėlių susitikimo akimirka. Tas susitikimas vyksta pasakiškame miške, kur būtinai šviečia saulė, būtinai skamba daina iš mylimosios lūpų. Subjektas trokšta, kad ir mylimoji jaustų tą patį. Savo gražiomis pasakomis apie jų meilę subjektas trokšta pagražinti meilę, sukurti dar linksmesnę dainą: *kad tavo daina kamanos būtų dar linksmesnės*.

... ir kad tu mano meilėj taip apsuptum kaip saulės karšta liepsna galvą svaigina. Aš noriu, kad tu manęs pasiilgtum, kad tu būtum mano – mano – Saulėta ...

Kiekviename laiške kaskart vis naujai trokštama apsvaigimo ir tokios aistringos meilės ir karštos meilės, kaip *saulės karšta liepsna*. Šiame laiške mylimoji pavadinama *Saulėta*. Šis vardas dar kartą paliudija, kad mylimoji jam yra idealiausias kūrinys, dvasinės šviesos, aistros, įkvėpimo simbolis. G. Bankauskaitė-Sereikienė teigia, kad dažnai poetas nevengia saulės pavadinti mylimąją ir jos esmę tapatina su meile. Saulės šviesa, jos spindulių šiluma simbolizuoja brandžią meilę, kupiną aistros⁹⁶.

... Aš noriu būti saulėtas, kad manęs pasiilgtum ir kad norėtum mane išbučiuoti ...

Laiškuose dominuoja pačios įvairiausios saulės transformacijos. Šiuo atveju pats subjektas nori susitapatinti su saule. Trokštama spinduliuoti džiaugsminga siela, kaitra, aistra, gėriu ir grožiu, nes tik tokį mylimoji dar labiau trokštų išbučiuoti.

---

⁹⁶ Bankauskaitė-Sereikienė, G. Meilės tema B. Sruogos lyrikoje. *Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2002, p. 248.

O kad tu čia būtum! (...) ji mus abu. Saulė dar stipriau bučiuotų. Ji persmelkta karališkumo nebešviestų! O jeigu tu čia būtum – aš išbučiuočiau tave beprotišku (...) aš saulės spinduliuose tave supstyčiau (...)

Atsikėliau su Saule – ir noriu, kad Saulė tave ir mane išbučiuotų.

Šiame laiške dar kartą pasikartoja anksčiau paminėta ir savotiškai magiška trijų objektų vienybė, iš kurios gimsta švenčiausias jausmas – meilė: *ji mus abu. Saulė dar stipriau bučiuotų*. Tik būnant visiems kartu meilė tarpsta dar labiau ir aistringiau iki beprotiško apsvaigimo. Po žodžiais *Saulė bučiuotų* yra užkoduojami slapčiausi kalbančiojo troškimai, taigi atsiranda ir erotinių apraiškų. Meilė ir erotika – neatsiejama, tačiau apie tai kalbama kuo subtiliausiai, dangstomasi Saulės vardu, kuriuo, kaip žinome, dažnai pavadinama pati mylimoji. Šiame laiške jau atsiranda labai daug kūniškumo, erotiškumo, o subjektas yra gilioje dionisiško apsvaigimo būsenoje. Įsijaučiama į aistringą meilę iki beprotybės: *išbučiuočiau tave beprotišku, spinduliuose supstyčiau, tavo kūnas degtų ir aš pats*. Šiuo atveju meilės kaitra peržengia ir saulės spindulių kaitrą.

Ir dabar turiu tave (...) ir mano kūne tu ir saulės, dega – ir aš tavęs noriu būti tavo – tavo - -

Ho-ho aš ten saulės beregėjau. (...) aš einu į saulę (...) ir kūnas dar labiau dega. (...) o aš norėčiau, kad tu mane tokį turėtum, kad tokį degantį išbučiuotum. (...) aš noriu, kad mane išbučiuotum.

Laiške kaip pati aukščiausia meilės raiška, savotiška kulminacija, yra dviejų mylinčių kūnų vienybė: *Ir dabar turiu tave (...) ir mano kūne tu ir saulės, dega – ir aš tavęs noriu būti tavo – tavo*. Saulės gali būti suprantamos kaip aistros, kuriose siekiama degti, trokštama pasiduoti užvaldžiusioms aistroms: *aš einu į saulę ir kūnas dar labiau dega – saulės ir kūniškumo susiliejimas pasiekia kulminaciją, pasineriama į geismų pasaulį*.

Subtilios meilės erotiškumo užuominų galima atrasti ir šioje citatoje:

... Ilgai buvau saulėj. Padėjau veidą prie smėlio, kur mūsų dienos tokios lengvos buvo. Aš buvau visas visas tavo, kaip tu mane myli, kaip tu nori, kad aš tavo būčiau ...

Arba saulė tapatinama su mylima V. Daugirdaite-Sruogiene. Pasak, G. Bankauskaitės-Sereikienės, saulės simbolis įvairių tautų kultūroje susijęs su jos, kaip moteriškosios dievybės

garbinimu. Sruogiškoji saulės, kaip dievybės, adoracija iškyla jos moteriškojo prado – pagoniškosios meilės deivės, dievaitės, karalaitės, karalienės aukštinimu⁹⁷.

... Jei tu būtum čionai, aš tave baltų svaiginančiai kvepiančių gėlių vainiku apvainikuočiau ir tu būtum balta ir saulėta, mano gėlių karaliūnaitė – pilna (...) ir plaukuos (...) ir žvilgesį išpuoščiau tau baltų žiedų karūna, ir tu būtum tokia laukinė ir žalia, ir tarsi mano, mano, mano gėlių karaliūnaitė ...

Neretai saulė tampa meilės svajonių išsipildymu. Ten, kur saulė – meilė, laimė, mylimas žmogus.

... Kaip tu manai, Vandukai? (...) Paskui į kalnus, į saulę – Vandukai? Kaip manai? Aš taip norėtau. Aš taip norėtau su tavimi būti saulėje – kad mes būtum tu du. (...) Aš noriu su tavimi Saulėj pabūti ...

... Negaliu nedainuoti, negaliu pasaulio nemylėti! (...) Ir jaučiu kaip saulės spinduliai glamonėja, tik jaučiu kaip kūnas visas karščiu dega!

Tačiau kai kada saulė sukelia ir neigiamas emocijas:

... už lango rudens saulės paskutiniai spinduliai geltonuoja medžių viršūnėse... aš toks vienas ...

Kalbantysis tarsi vizijose regi rudens saulės paskutinius spindulius, o tai ženklas, kad subjektas tampa dar labiau vienišas. Saulės nebuvimas – tai meilės ilgesys, dar stipresnis mylimosios pasiilgimas.

Taigi saulė metaforizuoja meilės idealumą, švelnumą, skaistumą. Saulės šviesa, šiluma sukelia šventumo įspūdį, kai kada intensyvios aistros polėkius. Taip pat galima atrasti ir tautosakinį kontekstą.

---

⁹⁷ Bankauskaitė-Sereikienė G. Mitologiško ir modernybės sintezė B. Sruogos kritikos ir lyrikos tekstuose. *Tekstas ir kontekstas: prasmės formavimasis. Straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2004, p. 59.

2.3. Meilė – tai pasaka

Įsimylėjusio žmogaus paklausus, kodėl jis toks laimingas, ne vienas atsakytų, jog laimingas, nes gyvena pasakoje, nes myli ir yra mylimas. Jeigu mylime žmogų, norime jam suteikti begalinę laimę, sukurti nuostabią pasaką, kuri niekada nesibaigtų. Taigi ir B. Sruoga meilę suvokia kaip **pasaką**. Rašytojas kuria pasaką, dovanoja savo mylimajai.

... Šitaip tylu, tylu, o aš tau pasakas audžiu – tegu tavo ugnikės bus tokios pasakintos ...

Tylu tylu – tylos erdvė nuteikia dvasinei sutelkčiai. Tyloje labiau įsiklausoma į save, lengviau pasinerti į svajones ir vizijas, susijusias su mylimąja. Meilė siejama su pasakomis, todėl meilės konceptą galima interpretuoti ir tautosakiniame kontekste. Be galo subtilių jausmų išraiška, galbūt suprantama tik šių dviejų žmonių draugystėje, atsiskleidžia žaisminguose B. Sruogos sukurtuose naujadaruose: *tegu tavo ugnikės bus tokios pasakintos*. Ši frazė nusakoma romantiškai spontaniškai ir, be abejo, labai individualizuotai. Tai dviejų žmonių paslaptis. Poetas pasakas ne pasakoja, bet tarsi tautosakinė pasakų būtybė – laumė – audžia. B. Sruoga tarsi į gražią meilės pasaką įaudžia laimę, tikėjimą, grožį ir visą jausmų lobyną. Save pakelia virš realybės, sau suteikia fantastinių galių, o būtent įsimylėjimo atmosfera ir skatina patį aukščiausią lyrinį išsiliejimą.

... Aš skrendu per laukus ir sakau tau pasakas ir ką aš daugiau darysiu, pasaulis toks platus ir taip daug jame malonės yra: ir rodos per tave, per tavo liepsnikę mano numylėtas pasaulis amžinybės grožy paskendo ....

Atsiskleidžia visuotinumą pojūtis: laisvė pakilti, skristi, pasiekti saulę, pakilti virš realybės į pasakų pasaulį ir paskęsti begaliniame jo grožyje.

... Ir rodos per tavo meilę aš pats pasakingas pastojau ...

Jaučiamas gilus dėkingumas už šią patiriamą ekstazę, už galimybę gyventi pasakų pasaulyje. Realiame gyvenime B. Sruogai meilė ir yra ta pati stebuklingiausia, pasakiškiausia pasaka: *rodos per tavo meilę aš pats pasakingas pastojau*. Žodis *pastojau* šiame kontekste nuskamba labai įdomiai. Jis gali būti glaudžiai siejamas su meilės konotacijomis. Pastojimas siejamas su vaisingumu, gražių jausmų turtingumu, pasakiškų jausmų gimimu ir būtent meilės jausmas suteikia šių saldžių vaisių.

... Ir norėčiau aš tau pasakyti pasaką apie seną burtininką ilgabarzdį, kaip jis gyveno ir kaip jam liūdna buvo ir kaip iš jo širdies ėmė Saulės byrėti. Ir kaip jų pasidarė daug daug – ir kaip jis glostė paskui savo žilą barzdą, kaip iš jos spinduliai vilnimis tekėjo ir tekėdami šlamėjo ...

Pasekta pasaka apie seną burtininką ilgabarzdį liudija ne tik gilų estetikos pajautimą, bet ir gilius archajinio mąstymo ženklus, mitinį pasaulėvaizdį. Ši pasaka – tai kolektyvinės sąmonės archetipas, pritaikytas konkrečiai dviejų išimylejėlių patirčiai. Besidžiaugianti siela ir saulės vaizdiniai yra neatsiejami. Meilė, siela, dūšia liudija dvasinio gyvenimo dominavimą. Šioje romantinėje pasakoje saulė be abejo siejama su meilės simbolika. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad minima daug saulių – *iš jo širdies ėmė Saulės byrėti*. Tai mitologinis saulės kontekstas. Vyksta saulės transformacija į daug saulių. Byrančios saulės gali būti interpretuojamos kaip begalinis meilės trapumas, laikinumas arba nuolatinis meilės spalvų atsinaujinimas, arba kaip begalinis subjekto troškimas patirti dar daugiau aistros, dar daugiau meilės ekstazės. Tai be galo savitas sruogiškas kalbėjimo būdas. Daug saulių – tai dar daugiau šviesių, dvasinių būsenų, kurios simbolizuoja amžinas vertybes.

... Ar gi ne pasaka mūsų gyvenimas ...

Retorinis klausimas tarsi apibendrina tikrąjį meilės pojūtį. Šiam kontekste galima sudaryti aritmetinę lygybę: *pasaka + gyvenimas = meilė*.

Taigi pasaka tapatinama su meile, nes būtent pasakoje B. Sruoga gali patirti meilės pilnatvę, išpildyti visas mylimųjų svajones. Kai kada pasaka kuriama mylimajai, kad ji pajustų kilniausius siuntėjo jausmus.

2.4. Meilė – tai tautosakos motyvai

B. Sruoga abstraktą *meilė* suvokė kaip konkretų asmenį arba meilę pavadino mylimosios vardu. Taip pat galima manyti, kad tokios ir panašios meilės metaforinės konotacijos šnekamojoje kalboje kuriamos pagal tam tikrus tautinės kultūros stereotipus bei simbolius, kurie kilę iš lietuvių liaudies folkloro⁹⁸. Tačiau kartu galima paminėti, jog B. Sruoga, tyrinėdamas tautosakos kūrybą, joje ieškojo liaudiškumo ir individualizmo sąveikos⁹⁹, todėl ir *meilės* kognityviniame modelyje jaučiamas ne tik folkloro stereotipiškumas, nuorodos į mitologinius provaizdžius, bet ir paties laiško autoriaus individualizmas, t.y. sąmoningai parinkti netiesiogiai *meilę* nusakantys konceptai, kuriuos neretai galima sieti su istoriniu kontekstu arba tiesiog su asmenine siuntėjo patirtimi ir emocija.

Meilė B. Sruogai – tai *daina, sesulė, mergužėlė, karalaitė, gėlė, snaigė*. Šie rašytojo pasaulėvokoje egzistuojantys konceptai bus analizuojami tautosakiniu kontekstu.

2.4.1. Meilė – tai daina

Neretai meilė įvardijama kaip **daina**:

... *Kažkur už sienos girdis neapsakomai liūdna, kaip vargonų daina, ...*

B. Sruogai meilė – tai daina, muzika. Muzika ir meilė – neatsiejami dalykai, tai du galingi ir labai svarbūs kūrybiniai impulsai. Muzika, kaip ir meilė, įkvepia. Visa tai artima Nyčės filosofijai – „*Poezijos gimimas iš muzikos ir dvasios*“. Siuntėjas laiškuose dažnai rašo, kad girdi muziką: *girdis neapsakomai liūdna, kaip vargonų daina*, arba *aš visą naktį dainuoju*. Muzika B. Sruogai provokuoja dionisišką apsvaigimą. Muzika sustiprina vienatvės pajautimą, suintensyvina ilgesį, o tai pakylėja į aukštesnį dvasinį lygmenį, padeda atsiskleisti poetiškai lyriškai sielai.

Kitame laiške mylimajai dainuoja lopšinę, kuri dvelkia meilės ramybę, harmoniją su gamta, bet kartu ir jaučiamas skriaudos, skausmo motyvas.

Kaip našlaitė našlaitėlė – šalna kalno – kur praeiviai nestoja, kur saulužė neužaina, kur tik visą liūdną dieną vėjas rauna samanyną, kur tik visą ilgą naktį spindi ašaros apleistos. Liulna – liulna pasakytai, liu lia – liu lia padainuotai – gal ne žodžiais, gal tik siela pasilenkęs ties

⁹⁸ Jasiūnaitė, B. Mūsų maloniniai kreipiniai. *Kalbotyra* 47 (1). 1998, p. 45.

⁹⁹ Bankauskaitė-Sereikienė, G. Balio Sruogos tautosakos darbus pasklaidžius. *Literatūra ir menas*. Prieiga per internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3082&st_id=8211&txt=sereikien%C4%97%20žiūrėta:2008-02-28

pagalviais, kaip berželis rytą verkia pasilenkęs ties našlaite, pasakytai, kad aš nuo tau, gal ne žodžiais, gal tik siela, kad būt miela, kad būt gera ir našlaitei šalna kalno...

Liulna, liulna mažutėlė, liu lia liu lia numylėta – kad žinotų, kad girdėtų mano dainą ašarotą!

...

Toki kūrybinį subtilumą būtų galima paaiškinti D. Saukos teiginiu, jog vaizdinga metafora dainų kalboje įgauna svarbią vietą – tai ne tik prašmatniausias elementas vaizdiniame audinyje, bet ir visos dainos raktas¹⁰⁰. Taip ir laiškuose meilę nusakantys žodžiai tarsi tampa reprezentatyvia priemone, tarsi siekiama išreikti kuo gilesnę žmogaus išgyvenimų jauseną.

Kyla klausimas, kodėl būtent tokias metaforines konotacijas vartoja B. Sruoga savo laiškuose? Teisingą atsakymą galima atrasti tautosakos tyrinėtojų teorijoje. D. Černiauskaitė, analizuodama liaudies dainų metaforas, pastebėjo, kad vienas iš metaforos narių esąs vidinis žmogaus pasaulis, išgyvenimai rūpesčiai, o antrasis narys – tai įvairūs objektai (dažniausiai gamtos) ir abstraktai. Tai vadinama metaforinė apozicija, kuri dažniausiai atlieka herojaus vertinimo, idealizavimo funkciją arba išreiškia dainos lyrinio subjekto santykį su apozicijoje minimu asmeniu – ryšio artumą, šilumą, pagarbą, šią apozicijos funkciją dar labiau išryškina deminutyvinės žodžių formos¹⁰¹. Todėl galima teigti, jog B. Sruoga tokiu būdu išreiškia savo jausmus adresatui, kurie paslėpti po metaforiniu meilės simboliu-konceptu. Bet kaip ir liaudies dainose, *meilės* kognityvinis modelis tampa kodiniu raktu, kuris gali kartu nusakyti ir siuntėjo emocinę būseną.

Kai kada meilės daina esti paslaptis, suprantama tik dviejų žmonių, jos prasmės klodą galima numanyti tik iš pasikartojančių netiesiogiai meilę nusakančių žodžių:

... Kad aš galėčiau užsupti tave, užliuliuoti, kad aš galėčiau tau skaidrią pasaką atnešti!

Kažkur toli skamba nematomas varpas ir neša paslaptį, ir dainuoja – tu mano, tu mano! (...)
kartu kartoju – tu mano – tu mano!

Vandukas numylėtas – numylėtas tu mano! ...

Jei meilės neišmanoma įvardinti, apibūdinti meilei pritrūksta žodžių, tuomet daina ir tampa tas tikslus konceptas, kurį gali suprasti, pajusti kiekvienas žmogus.

... aš galvot visai negaliu, tik pasakyti tau, ne žodžiais, ne žvilgsniu, tik tyliu tylos plastėjimu, kad kažkur toli toli už kalno tos tylos kaip aš skamba ir mūsų paslaptį dainuoja. Ir skamba, ir

¹⁰⁰ Sauka, D. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius, 1970, p. 197-198.

¹⁰¹ Černiauskaitė, D. *Lietuvių liaudies dainų metafora. Tautosakos darbai XVI (XXIII)*. Vilnius, 2002, p. 212.

dainuoja, ir rodos man, kad aš tame dar girdžiu, kaip tavo širdis plasta, ir rodos man, kad net nei mūsų nėra, ir kad mes teesame toji neigiamo varpo paslaptina daina ....

2.4.2. Meilė – tai sesuo

Išskirtina tai, jog į žmoną kreiptasi *sesulės* kreipiniu:

Miela sesule mano,

Labanaktis sesule!

... Sesute, viena – viena aš norėčiau tau pasakyti! ...

... Tu žinai, kad tu man esi vienintelis draugas pasauly ir sesuo, ir dar daugiau ...

Vyras ir žmona nėra giminės, jie nesusieti kraujo ryšiais, tarsi norima parodyti, jog adresatas yra labai mielas ir artimas žmogus laiško autoriui. Tarsi asocijuojasi su gyvenimo dalimi, su santuokos, begalinės meilės neišskiriamumu.

Tai patvirtina ir V. Kavolio prielaida, jog lietuvių liaudies dainose sesers ir brolio santykis yra idealizuotas jauno vyro ir jaunos mergaitės bendravimo modelis, patvirtina ir šią ypatingą sesulės kaip mylimosios, kada pabrėžiamas dvasinis artumas ir beveik paneigiamas kūniškais, situacija¹⁰².

Būtent iš lietuvių liaudies tautosakos paimtas sesulės įvaizdis, neretai papildomas ir subjektyviomis emocijomis.

2.4.3. Meilė – tai mergužėlė, karalaitė

Dažnai meilės jausmai tapatinami su **mergužėlės, karalaitės** įvaizdžiais.

... Vanduk mano ir mergužė. Tu, mergužė ir karalaitė.

Mylimąją B. Sruoga mitologizuoja, kreipiniai į mylimąją susieti su tautosakiniais motyvais: *tu, mergužė ir karalaitė*. Karalaitė – tai lyg pagoniškoji meilės deivė, dievaitė ir paprasta, drovi, darbšti, santūri, nekalta kaimo mergužė. Atsisakoma universalios tautosakinio deminutyvo *mergužėlė*, o sakoma *mergužė*, pastarasis kreipinys parodo ne tik gilią kultūrinę, folklorinę sąmonę, bet ir kalbos unikalumą, savitą vaizdinių adaptaciją.

---

¹⁰² Pgl. Bankauskaitė-Sereikienė, G. Meilės tema B. Sruogos lyrikoje. *Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2002, p. 245.

Mylimoji kaip žydinti gėlė, vadinasi, labai graži, moteriška:

... tu – karalaite – žydinti ...

Siuntėjas savo mylimąją kai kada apibūdina *mažute, mažutėle*. Tai nurodo švelnumo ir familiarumo santykį.

Vargšė mano mažulėle!

Vanduk, mažutėlis, -

Vanduži, mažutis mano

Arba atvirai pabrėžiamas vyriškumas, stiprumas:

... aš saulės spinduliuose tave supstyčiau (...) bangos užtūpčiau ir tu būtum tokia mažutė mažutėlė – mano – karalaitė.

Drauge labai gražiai atskleidžiamas moteriškumas, moters gležnumas, reikalaujantis saugumo nuo visų pasaulio stichijų. Dėminutyvai *mažutė mažutėlė, karalaitė* turi stiprių aliuzijų į lietuviškąjį kultūrinį-tautosakinį kontekstą. Labai primena M.K. Čiurlionio paveikslą „*Karalių pasaka*“, kur karalių delnuose sutelpa visa Lietuva, jos kultūra, mentalitetas, papročiai. Lietuviškas kaimas karalių rankose vaizduojamas paskendęs idilėje, saugomas tekančios saulės šviesos ir mitologinių karalių rankų. B. Sruoga mylimajai taip pat trokšta suteikti saugumo, šviesos, idealizuoti, pakelti virš realybės į pasakų pasaulį jų meilę bei pačią būtį.

2.4.4. Meilė – tai lelija, snaigės

Keletą kartų laiškuose meilės paslaptimi buvo ir kiti gamtos įvaizdžiai – tai **snaigės, lelija**.

Ir kad tu žinotum, kad sniegas sninga, nupirkau tau sniego batus – braidžiok po sniegą ir žinok, kad mano galvoj švilpia vėjas, kur snaiges sėja!

Šiame laiške atsiskleidžia be galo jautri ir romantiška asmenybė. Laiško autorius šiuo momentu yra labai dinamiškas, spontaniškas ir vėjavaikiškas. Rašantysis tarsi yra savotiškoje dionisiškoje apsvaigimo būsenoje, savaip slaptame aistrų pasaulyje, kur žaidžiama ne tik paslaptinomis mintimis, ar vizijomis, bet ir pats žodžių skambėjimas – dažnas priebalsių s, š

maišymas skamba ne tik dinamiškai, bet ir siejamas su tam tikra idėja, viršrealybe. Sniego, snaigių, vėjo simbolika labai artima soliariniam konceptualizavimui B. Sruogos asmeniniuose laiškuose. Abi šios gamtinės kategorijos įprasmina lyrišką, romantišką meilės pajautimą. Paskutinėje frazėje „*mano galvoj švilpia vėjas*“ linkstama į paslaptį, galbūt žinomą tik dviejų žmonių. Apie meilės, erotiškumo jausmą čia kalbama labai subtiliai. Šiuo atveju poetą tarsi įkvepia poetiška, platoniška meilė kaip neišsenkantis kūrybinis šaltinis. „*Nupirkau tau sniego batus – braidžiok po sniegą*“, toks pasakymas tarsi leidžia suprasti, kad subjektas kviečia mylimąją į savo romantišką, pasakišką vizijų pasaulį, kartu su juo pabraidžioti, paskęsti tame minčių svaiguly.

... o aš tyliai padūmosiu dėl tavęs. Ir šį juodą lelijos kapeliuką tau pasakų dievas atneš ...

Šiame laiške meilė išreiškiama pasitelkiant juodos lelijos konceptą. Lelijos žiedas simbolizuoja šventąjį moteriškumą, nekaltumą, grožį, todėl šios gėlės įvaizdis yra labai svarbus meilės konotacijų akcentas. Gėlė savo pavidalu primena saulę, lietuvių liaudies mene saulė taip pat dažnai vaizduojama gėlės pavidalu. Subjektas savo dūmose regi pasakų dievą, kuris kaip pasiuntinys atneša jai juodą lelijos kapeliuką. Šiuo atveju meilės išraiška perkeliama į mitologinį kontekstą, kur egzistuoja ne vienas pasaulio dievas, bet ir atskiras pasakų dievas, valdantis mirtingųjų meilę bei ją gražinantis, suteikiantis dar gražesnių jausmų, nes atneša lelija.

Taigi apibendrinant, galima teigti, kad B. Sruoga asmeniniuose laiškuose atskleidžia *meilės* kognityvinį modelį remdamasis tautosakiniu kontekstu, įterpdamas ir savąją individualią kalbinę patirtį.

2.5. Meilė – tai dvasinis artumas

Meilė kaip dvasinis artumas asmeniniuose laiškuose yra viena iš svarbiausių temų. Meilės abstrakto suvokimas dažnai žmonių siejamas su siela, mintimi. Neretai dvasinis artumas apibrėžiamas *dūšios / sielos, svajonės / vizijos, minties, vilties* konotacijomis.

2.5.1. Meilė – tai dūšia / siela

Pasak G. Bankauskaitės-Sereikienės, B. Sruogai artima ne tik siela. Poetas nevengia ir slaviško religinių giesmių žodžio **dūšia**, kilusio iš Šv. Rašto, konteksto. Siela ir dūšia žymi žmogaus dvasinio gyvenimo pirmumą, siejasi su mąstymu, jautimu, gyvenimu po mirties¹⁰³.

... bet dūšią kažkokia nauja pajėga apsupė ir rodos – visas pasaulis mano širdy susikaupia – ir rodos širdy taip giedra, kad galėtum tiktai dangišką himną dainuoti ...

... aš su tavimi dūšioj...

... Ir dūšioj kaip būtų šviesu ir lengva. Ir dangus toks būtų mėlynas ...

... Taip, Vandukas, aš tave myliu ir tu esi mano dūšia ir kūnu!

... Aš nežinau, kaip aš tau pasakysiu, kaip aš trokštu tavo akysna pažvelgti, pabūti tavy, tavo sielos gelmėse (...) Ir jeigu aš savo širdy vienas tą žodį tekartoju, ...

Mintys išsiblaškusios, išsibarsčiusios, bandoma aprėpti tarsi visą pasaulį: *visas pasaulis mano širdy susikaupia*. Trokštama dainuoti dangišką himną, nes širdy labai giedra. Atsiskleidžia visuotinumą pojūtis: laisvė pakilti, skristi, pasiekti saulę, pakilti virš realybės į pasakų pasaulį ir paskęsti begaliniame jo grožyje.

---

¹⁰³ Bankauskaitė-Sereikienė, G. *Balys Sruoga – tarp tradicijos ir modernumo*. Kaunas, 2007, p. 155.

2.5.2. Meilė – tai svajonė / vizija

Svajonė ir mylimas žmogus – tai gana dažnas metaforinis junginys įsimylėjėlių kalboje.

Vandukai, svajonėle mylima!

Tiek pasakose, tiek kiekvieno žmogaus sąmonėje gyvuoja svajonių vyro/moters prototipas, kurį (-ią) suradus tampama pačiu laimingiausiu žmogumi. Taigi B. Sruoga, kreipdamasis *Vandukai, svajonėle mylima!*, parodo, jog jis yra labai laimingas, jog V. Daugirdaitė-Sruogienė – tai jo svajonių, idealumo moteris.

... aš turėjau gana daug karščio ir buvau visai silpnas, staiga pajutau, kad tu padėjai savo rankas ant mano galvos. Kaip? Tu? Iš kur? (...) Klausaus tavo pasakojimo ir man baisu daros ir aš noriu arčiau prisiglausti, bet tavo veidas palieka toks balkšvas, neaiškus ir ėmei tu kažkur slinkti ...

Regima mylimosios **vizijos**, kuriose ji lanko mylimąjį ir kaip saulė savo jausmų kaitra sušildo B. Sruogą, apsvaigina, nukelia į pačius keisčiausius pasaulis, kur subjektui pačiam sunku susivokti – sapnas ar tiesa.

2.5.3. Meilė – tai mintis

Dvasinis meilės artumas suvokiamas ir **minties** raiška.

Mūsų buvimas kartu – many nebuvo jokios minties, kurią būtų galima sukonkretinti ir pasakyti, mano sieloj kažkokie vėjai vaikščiojo. Ir kažkoks pas mane papratimas, galvojime mano – kai vis kalbu, man pirma reiškias žodžiai, ne žodžiai, tik gal garsai ir paskui garsus eina mintys. Ir jeigu galiu ką nuspręsti – tai tik tuomet, kai aš kalbu, kai nors mintyse netariamus žodžius girdžiu. Ir taip aš nuo Velykų gyvenau, taip aš buvau su tavimi mėlynuose kalnuose ...

Siuntėjas savo mylimajai atskleidžia pačias individualiausias savo sielos paslaptis, noriai dalijasi su ja savo išgyvenimais. Toks atsivėrimas liudija, kad tarp šių žmonių egzistuoja stiprus dvasinis ryšys, pasitikėjimas vienas kitu. Rašantysis mylimosios artumą jaučia, nors ir esąs labai toli nuo jos, jų minčių dialogas užsimezga bet kur. Tokį buvimą, tokią komunikaciją B. Sruoga prilygina buvimui mėlynuose kalnuose. Mėlyni kalnai – tai nežemiškas, žydras, tyras, beribis kaip

dangaus mėlynė ir neišmatuojamo didumo dvasinis pasaulis. Tai liudija, kad žmogaus dvasinės galimybės yra beribės, dvasiniame pasaulyje įmanoma viskas, nugalimos visos kliūtys.

2.5.4. Meilė – tai viltis

Kartu meilė tampa **vilties** jausena. Viltis kaip ir meilė padeda išgyventi, sulaukti mylimosios:

... Tu buvai paskutinė viltis, tu buvai taja žvaigždė, kuri mane dar jungia su pasauliu, dalis, kurios aš sakiau – aš taip noriu gyventi! ...

... Ir kasdien mano viltis daros vis šviesesnė ir man rodos, kad mūsų gyvenimas vėl skaisčiau. Vandukai, numylėtas tu mano!

Šiame pasakyme – *mane dar jungia su pasauliu* – galima teigti, kad siuntėjas save identifikuoja kaip ne šiam pasauliui priklausančią būtybę. Jo ryšiai su realybe yra nutrūkę, egzistencija gyva tik viršrealybėje, tačiau vienintelė jungtis su žemiškuoju pasauliu – mylimoji, kuri tarsi vienintelė viltis sugrįžti į realybę. Mylimoji atspindi realios žvaigždės supratimą – tai jungtis tarp dangaus ir žemės, dangiškojo ir žemiškojo pasaulio. Žemėje žvaigždė šviečia kaip dangiškojo pasaulio simbolis.

... Aš norėčiau tau tūkstančius kartų tau kartoti, ir ar tu žinotum, kaip aš pasiilgau, kaip aš laikiu! Ir kasdien mano viltis daros vis šviesesnė ir man rodos, kad mūsų gyvenimas vėl skaisčiau. Vandukai, numylėtas tu mano! ...

B. Sruoga abejoja, ar gali žodžiais mylimajai išreikšti savo ilgesį, nes tas ilgesys tarsi neišsakomas, niekam kitam nesuprantamas. Jis regi optimistinę ir gražią ateities viziją, nes viltis jam yra šviesesnė ir gyvenimas skaisčiau.

Taigi apibendrinant, galima teigti, jog *meilės* kognityviniame modeliui galima priskirti šiuos konceptus – tai *dūšia, svajonė, vizija, mintis, viltis*.

2.6. Meilė – tai sakralumas

B. Sruogai nesvetimas buvo ir krikščioniškasis meilės suvokimas. Neretai meilė siejama su *laiminimo, maldos, aukos, šventųjų simbolika*.

2.6.1. Meilė – tai palaima

Žodis *laiminu* liudija, kad ryšiai tarp šių žmonių yra labai gilūs, kad meilė, kuria jie dalijasi, yra šventa, teikianti palaimą, malonę net per patį tolimiausią atstumą. *Aš laiminu* laiške nuskamba labai stipriai, autorius nori būti išgirstas, stengiasi tai pabrėžti. Tai sukelia dar didesnę jaudulį. Šie laišakai – tai ištisas dialogas, laiško kalba girdima ir turi būti išgirsta.

... *Aš laiminu jus, girdite jūs ...*

... *Būk palaiminta – būk palaiminta ...*

... *Dieve mano! tegu ano ašaros palaimins tąją, kurią aš beprotiškai myliu ! ...*

... *Tebūnie tau gera, Vandukai mano mylimas, tebūnie tau gera ...*

... *Tebūnie tau šviesu ir gera! Tebūnie tavo valandos džiaugsmo mirga! ...*

2.6.2. Meilė – tai malda

Meilę idealizuoja, myli pačią meilę, negali be jos gyventi, net ji yra savotiška išgyvenimo sąlyga, pagrindinis kūrybinis ir dvasinis variklis. Meilė hiperbolizuojama, visuotinai skelbiama visam pasauliui: *numylėta, numylėta*. Šie žodžiai ištariami tarsi **malda**.

... *tik dar kartą visam pasauliui ištarti – numylėta, numylėta! (...) tai mano širdis karštesnės maldos (...) nėra žinojusi. Numylėta – numylėta! Tebūnie palaimintas (...) amžiną amžinosios Viešpaties tas žodis, ir ta malda, kurioj jis gimė! Tūkstančius tūkstančių kartų tebūnie palaiminta toji, kuri tą maldą sukūrė, kuri dvasią užbūrė, kuri yra karališkoji (...) ir žvaigždė, kuri tą šventą maldą nešioja – numylėta – numylėta! ...*

... *aš tau meldžiuos, aš tau ir dūšią ir kūną atiduodu į tavo rankas. (...) Angele Sarge, ar tik lelijų karaliūnaitė – (...) Juk tu mano esi! ...*

... *Mano sieloj rodos kažkoks nepaprastas šventas rytas. Ir aš nežinau, kokią maldą kalbėti, kad tąją šventę pagarbinti. Klyktau pasauliui – šventas – šventas – regėjimas mano, bet kažkur skamba dainuoja varpas, ir aš galiu tik atsiklaupiti ir nutilti ...*

... Ar tu jau regi? O aš tau meldžiuosi ir mano maldai aš vieną žodį težinau ž numylėta – numylėta – numylėta! ...

Šiuo atveju meilės pajautimas išskleidžiamas remiantis sakraliniais motyvais. *Numylėta, numylėta* skamba tarsi psalmės pakartojimai, tai žemiškoji psalmė mylimajai. Dėkojama Viešpačiui, kad žmogui suteikta galimybė jausti ir mylėti. Meilė tai pats švenčiausias jausmas, o labiausiai iš visų švenčiausia ir palaiminta – mylimoji. *Tūkstančius tūkstančius kartu* – tai biblijinė frazė, kuri, beje, aptinkama net keletą kartų B. Sruogos laiškuose. Mylimoji jam šventa, lyginama su deive, ar net aukščiau, nes yra *karališka*. Per santykį su dieviškąja mylimąja gimsta patys švenčiausi jausmai, dviejų mylinčių žmonių malda yra dieviška. Mylimoji idealizuojama, ji garbinama, šlovinama tarsi šventoji madona, mylimoji yra karališka, dangiška žvaigždė, kuri spinduliuoja skaistumu, nekaltybe, šventąja paslaptimi.

2.6.3. Meilė – tai auka

Rasta ir tokių citatų, kuriose siuntėjas, be galo mylėdamas ir tokiu būdu norėdamas įrodyti savo meilės tikrumą, savo sielą, gyvenimą tarsi aukoja vardan meilės. Taigi meilė tampa **auka**.

... aš gyvenu ir esu surištas dėl tavęs! Aš visą tau mano jaunystę, visą gyvybę ir esybę – visa tau atiduodu. Aš esu visas tavo, ir aš toks tegaliu būti, nes aš nesu toksai, kurį tu galėtum dalintis ...

... Ir aš nežinau kaip tau pasakyti, kad aš taip noriu tau pasakyti dar ir dar, ir dar sakyti, kaip aš dėl tavęs gyventi noriu, kaip aš dėl tavęs žydėti noriu, kaip aš noriu dar ir dar norėčiau mylėti! Ir rodos, nors aš ir tūkstančius kartu tą žodį kartotau, niekuomet negalėtau pasakyti visa, kas širdyje auga ir žydi – dėl tavęs, dėl tavęs! ...

Vienintelė gyvenimo prasmė – tai mylimosios buvimas. Šis atsidavimas be galo hiperbolizuojamas, nes mylimajai pašvenčiama ne tik jaunystė, gyvybė, bet ir visa esybė. B. Sruoga užtikrintai teigia, kad yra visas jos, kad jai niekada nereiks juo dalintis. Jaučiamas begalinis gyvenimo troškimas, gyvenimo džiaugsmas, jaunatviškas noras skleisti grožį, meilę.

2.6.4. Meilė – tai šventųjų simbolika

Įdomūs ir prasmingi kreipiniai, kuriuose vartojamas metaforinis *Rūpintojėlio* simbolis, kuris paimtas iš sakralinio konteksto ir čia pavartotas tarsi ekspresine-emocine priemone.

Vanduk, Rūpintojėli, mano!

Vanduk, Rūpintojėli miela

Vanduk Rūpintojėle mano!

Vanduk, Rūpintojėle miela mano !

Vanduk mano miela, Rūpintojėle, mano!

Rūpintojėlio paslėptąją prasmę būtų galima paaiškinti tautosakiniu kontekstu. Pavyzdžiui, dažnose našlaičių raudose saulė, mėnuo ir kiti dangaus kūnai vaikams atstoja motiną ir tėvą ir šis santykis yra guodžiantis, raminantis¹⁰⁴. Paraleliai sulyginus pagoniškąjį dangaus klodą su krikščioniškuoju, panašias interpretacijas galima suteikti ir Rūpintojėlio simboliui. Rūpintojėlis – dievdirbio išdrožta sėdinčio Kristaus statulėlė¹⁰⁵, t.y. dieviškumo, dangiškumo materialusis atvaizdas.

Tokiu kreipiniu B. Sruoga kreipėsi į V. Daugirdaitę-Sruogienę būdamas Štuthofio koncentracijos stovykloje. Savo romane *“Dievų miškas”* B. Sruoga rašė, jog čia Dievo nebėra, jog čia žmonės – ne žmonės, jie niekam nereikalingi¹⁰⁶. Tokia vidinė žmogaus būseną kiekvienam primintų našlaičio sunkią dalį, todėl kreipdamasis į mylimąją *Rūpintojėlio* vardu, tarsi sutapatina ją su Dievu, lyg ji būtų vienintelė paguoda ir viltis.

Taigi B. Sruogai meilė asocijuojasi ir su tuo, kas dieviška ar prilygsta dieviškumui. Be to, vėl gi jis savitai įpina ir tautosakinius motyvus, kurie aiškiai atskleidžia laiškų siuntėjo *meilės* kognityvinį modelį.

¹⁰⁴ Černiauskaitė, D. Lietuvių liaudies dainų metafora. *Tautosakos darbai XVI (XXIII)*. Vilnius, 2002, p. 215.

¹⁰⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1993, p. 668.

¹⁰⁶ Sruoga, B. *Raštai*. T. 4. Dievų miškas. Vilnius, 1997, p. 239-566.

2.7. Meilė – tai sapnas

Gana dažnai B. Sruoga meilės konceptualizavimą-suvokimą sieja su sapno metaforizacija, t.y. mylimasis bendrauja su išrinktąją tiek mintimis, laišku, tiek ir sapnų vizijomis. Taigi ir šiuo atveju galima sakyti, kad sapnas yra viena iš sudedamųjų *meilės* kognityvinio modelio dalių, nes B. Sruoga daugelyje laiškų mini, jog savo mylimąją sapnuoja ir tuomet jį užplūsta įvairūs jausmai. Būdamas vienišas, atskirtas nuo mylimosios, tik sapnuose jis pajunta dvasinį bei fizinį artumą. Sapnas neretai jam suteikia meilės pilnatvę.

... Vieną rudens naktį sapnavau sapną. Aš turėjau storą mažutę boružėlę, panašią į Salvweg boružę ir tu tenai buvai gera šeimininkė. Bet vieną dieną – ateinu ir neberandu tavęs namie. Ir man taip neišpasakytai ilgu pasidarė, kad aš nežinojau ką daryti. Tuomet pasikinkiau roges šunis ir nuvažiavau sniegu tavęs ieškoti.(...) O aš sapnavau, kad mano tėvai pažino ir norėjo, kad tu būtum mano ...

B. Sruoga apskritai daug reikšmės skiria sapnams. Sapnai suvokiami labai rimtai, nesidrovima jų priimti kaip tam tikrų realybės ženklų, todėl laiškuose neretai užsiimama jų interpretacijomis. Laiškuose mylimajai akcentuojami tie sapnai, kuriuose subjektas regi mylimąją. Sapnai be galo branginami, juose mistiškai patiriamas susitikimo su mylimąja džiaugsmas, kuris išgyvenamas labai tikroviškai.

Bet ne visada regi pasakiškus sapnus. Kai kurie iš jų yra savotiškos aliuzijos, paralelės realiams išgyvenimams. Štai sapne regima, kad jo mylimoji dingusi, bandoma jos visur ieškoti ir tada pasidaro labai ilgu. Sapnas atspindi realią situaciją, kupiną ilgesio, ieškojimo, širdgėlos. Sapnas suvokiamas ir kaip kitas gyvenimas, kuris trunka ne akimirka, bet amžinai.

Sapnai kartais yra savotiškas ženklas, kad mylimoji apie jį galvoja, arba nori kažką pasakyti:

... Šią naktį tave sapnavau. Turbūt tu daug apie mane galvojai ir mano laiško laukei ...

... O kiek aš tave sapnavau. Naktys tokios karštos, rodos aš miegodamas budžiu, – rodos budėdamas tave regiu! Naktimis nemiegu – daina pati dainuojasi, o aš skubu kažkur rūškanose ūkanose Saulės spindulius mūsų kūnus gerdamos ...

... Tu man sakei, o aš einu per pasaulius tavo sapną nešdamas, tau malda ...

*... O pereitą naktį aš tave taip gražiai sapnavau. Tokią jauną, tokią gražią, tokią skaisčią! Ir bučiavau tave iki užuomaršai, iki nebūty - - - (...) Kad aš šiąnakt dar taip tave sapnuot galėčiau! (...)*Atlanky mane sapne, pabučiuok! ...**

... O šiąnakt taip gražiai gražiai tave sapnavau, aš atsimenu tai ir gyvenu, ir širdis juokias. O aš juk sapnavau Riesengeberg, (...) mūsų šaltą kambarį – Vandukai! Tu šiąnakt mane atlankei – ačiū tau, ačiū! Aš vėl gyvensiu ...

... Aš sapnuoju, kad mes esame Oberaudurfe lygiai taip, kaip buvo ir kalbu taip tyliai, tave glausdamas, Vandukas mažutėlis mano, ir nuo tų žodžių pats nubudau, ir pats girdėjau. Uždegiau šviesą ir šaukiu tave, bet tavęs nėra, o aš taip aiškiai tavo akis mačiau, taip aiškiai girdėjau, kaip tavo širdis plasta, taip tyliai tave mažutę bučiavau, taip tyliai, taip švelniai tavo krūtinė virpėjo... Ir aš nežinojau, ar aš vėlei sapnuoju, ar budžiu, ar tik jaučiu, kad tu čia esi, čia pat, šviesi, jauna, Vandukas toks ir tokia mano, mano... Aš ir dabar netikiu – kad man rodos, kad tu buvai pas mane, man rodos, kad tu gyva buvai – tavo dūšia, tavo kūnas ...

Sapnuose dažnai regi praeities momentus, akimirkas, praleistas su mylimąja. Sapnas lyg ir suteikia unikalią galimybę nuostabius mylimųjų susitikimo momentus pakartoti iš naujo. Vis akcentuojamas per sapną patirtas mylimosios artumas. Kartais sapną B. Sruogai sunku atskirti nuo realybės. Sapnų pasaulis tiek sumišta su realybe, kad siuntėjas girdi mylimosios žodžius, nubudęs ima ją šaukti, nes viską patirdavo taip tikroviškai, aiškiai regėdavo ir girdėdavo mylimosios balsą, netgi girdėjo jos krūtinės plakimą, jautė bučinių saldumą. Tarsi pasimetęs tarp sapno ir realybės, B. Sruoga ilgisi mylimosios iki beprotybės, jam rodosi, kad jis jaučia jos dvasią, regi jos kūną.

... Ir man rodos, kad aš ne vienas, ir man rodos, kad man neklaiku ir jeigu aš nemiegosiu šią naktį ir tyliai pasaką sakysiu apie mėlyną paukštę ir pirmą ašarėlę akyse ištiškusia – man rodos, kad tu girdėsi mane. Ar tu prisiglausi prie manęs šį vakarą, ar tu nebūsi liūdna? (...) Vanduži mano! tu šįvakar trupučiuką pagalvok apie mane, o aš tave sapnuosiu, aš tave vėlei šauksiu „Vandukas mažutėlis mano!“. O aš dabar labai pavargau – tai tegu bus labanaktis. Bučiuoju tave, Vandunėl, ir laiminu. Tebūnie tau gera ir lengva – Vanduk mano numylėtas! ...

Tarp mylimųjų egzistuoja gilus intuityvus, mistinis ryšys. B. Sruoga šventai tiki, kad jeigu mylimoji tik apie jį pagalvoja, tai jis būtinai ją susapnuoja. Sapne jie girdi vienas kitą, jų mintys intuityviai susišaukia.

Taigi galima teigti, kad B. Sruogai sapnas – tai mistinė erdvė, kurioje patiriami dalykai atrodo labai realūs. Juose jis regi mylimąją V. Daugirdaitę-Sruogienę. O laiškuose pasakodamas savo sapnus arba troškimą sapnuoti Vandužę išsako ir savo meilės suvokimą. Kitaip tariant, sapnas leidžia konkrečiai pavaizduoti jo susikurtąjį meilės kognityvinį suvokimą.

2.8. Meilė – tai ilgesys, gėla

Įprasta, kad laišškai rašomi tuomet, kai esi išvykęs ir nori pranešti žinią savo artimiesiems. B. Sruoga asmeninius laiškus V. Daugrdaitei-Sruogienei rašė, kai studijavo Miunchene, kai buvo išvykęs nevienoje kelionėje¹⁰⁷. Todėl laiškų turiniuose jaučiamas begalinis ilgesys, gėla. Laiškų siuntėjas yra vienišas, nes nėra šalia jo mylimosios. Laiškuose ilgesingi jausmai plėtojami įvairiais netiesiogiai meilę nusakančiais žodžiais, todėl galima teigia, jog B. Sruogai meilė buvo ir ilgesys, ir savotiškas dvasinis skausmas.

... Kada, kada, Vanduk? - - (...) Slegiančiai ilgu! Ir ką aš padariau, kad taip pasiilgau, tik tavęs! (...) O kad tu čia būtum! ...

... O tuo tarpu iki šiol iš tavęs nieko nesulaukiau – o taip laukiu – taip laukiau ...

... Laukiu laukiu tavęs! (...) Laukiu tavęs! Juk aš esu dulkė mažutė mažutėlė ant viešojo kelio – kurios vienužė dalia – lėkti su vėjumi ...

... Aš nežinau, kaip aš tau pasakysiu, kiek aš tavęs pasiilgau! (...) Kodėl, kodėl taip skaudu yra – už ką, už ką?

... Kad išgirstum, kad ateitum – atlankytum, nors per sapną! (...) Aš tavęs laukiu, labai, aš tavęs laukiu labai senai. Ar tu dėl to abejoji, kad tu man esi sapną, sapnai? ...

Beveik visuose laiškuose nuskamba gailūs ir pilni pasiilgimo atodūsiai. Dažnai tas ilgesys išsakomas retoriniu kreipiniu. Kaip mažas vaikas nekantriai laukia iš mylimosios žinios, laiškelių. Meilė B. Sruogai – tai nuolatinis laukimas. Laukimo ilgumą ir skausmingumą dar labiau sustiprina savosios vienatvės akcentavimas, savo menkumo pabrėžimas, neradimas sau vietos dėl gilaus nerimo.

... Vandukai, kad tu žinotum, kaip aš tave myliu, kaip aš tavęs pasiilgau ...

... Vandukai, ką aš duočiau, kad tave pamatytau ...

... aš taip tavęs pasiilgau, aš taip tavęs laukiu! ...

... Vandukai, kad tu būtum čionai (...) Bet tu neužmiršk manęs ...

... Aš taip laukiau iš tavęs žinutės. Aš taip norėjau, kad tu mane atsimintum, kad tu būtum mano - mano! (...) Tik liūdnos mintys kažkur skrenda, tik širdžiai kažkaip skauda – skauda. Nei šiandien, nei rytoj tavęs nematysiu – tik už daugelio daugelio dienų – už tų dienų – kur skaudu bus, kur liūdna, kur siela verks – kada – kada – kada – ...

---

¹⁰⁷ Plačiau žiūrėti: Samulionis, A. *Balys Sruoga*. Vilnius, 1986.

... kažkas dūšioj šaukia, klykia, kažkaip vėlei palieku toks mažas mažutis, kaip ta mažutė žemės žiurkė... Vandukai, aš tavęs labai labai pasiilgau! ...

Laiškuose akcentuojamas kone vienintelis mylinčiųjų troškimas – amžinai būti kartu. Laiškais siekiama ne tik išreikšti begalinį ilgesį, meilę, bet ir nuolat priminti apie save, siekiant kad nebūtų pamirštas. Stiprus mylimosios ilgesys sukelia ne tik dvasines kančias, bet rašantysis netgi jaučia savotišką fizinį sunkumą: *širdžiai kažkaip skauda*. Savo jausmams apibūdinti dažnai naudoja žodelį – *kažkaip, kažkas* –, toks apibūdinimas yra neapibrėžtas, neišreiškiamas. B. Sruoga save suvokia kaip menką, bereikšmę ir netgi parazitinę žemės būtybę (kaip žiurkė) ir tik mylimoji tegali įprasminti jo žmoniškąją egzistenciją.

... ir labai labai laukiau – tačiau nesulaukiau tavęs šiandien. Norėjau pažvelgti vieną kartą akysna – gilai, kad tu sudrebėtum iki skausmo. Norėjau tau mažytę dovaną dovanoti ...

*... Juk tu žinai, koks aš vienas pasauly! Juk tu žinai, kad aš be tavęs – aš tik vėją teturiu (...)
Juk tu žinai, kad aš būčiau laimingas, kad aš džiaugtaus kaip vaikas, kad aš mylėtau pasaulį. (...)
Laukiu tavęs labiau negu saulės šypsenos, laukiu tavęs labiau negu mano pasiilgimas pasakyti gali.
O numylėta mano numylėta! ...*

... Ar tu girdi mano raudą ašarotą? Aš nepaliausiu kartoti: „ateik (...)“.

(..)Aš visą ją ašaromis nuplausiu, tik tu ateitum!

Mano liūdną dalužę ašaromis nuplausiu.

Miela, miela numylėta!

Tau dainuoju ašarodamas

Besiilgint suartėdamas!

Ir kam vėjas taip (...) staugia!

Kad būčiau tavo šešėlis – galėčiau su pastoviu spinduliu (...) labai verkiu kaip dulkė(...) viešojo kelio rasoje.

Ateik - ateik! ...

Kai kuriuose laiškuose kreipimasis į mylimąją primena raudą. Vėl gi remtasi tautosakiniu kontekstu. Siuntėjas tarsi ašarodamas aprauda savo likimą, dalį, paženklintą nuolatinio ilgesio, ašarų, vienatvės, laukimo. Tokie pasakymai kelia begalinį gaudulį ir vėl jaučiamas savęs nužeminimas, sugretinimas su kelio dulke.

... Tu nežinai, sesut, kaip tai begaliniai skauda yra, kai žmogus taip nori, taip trokšta gyventinai ilgis to pasakų saulėto gyvenimo, kuri slaptinčiausiomis godomis lydi širdy

beaugindamos, kurioje susideda visas savo šventas mintis , ir kai tasai saugojamas gyvenimas tik pasakos (...), ir kai patsai žmogus toks visas – visų apleistas ir užmirštas... Tu nežinai, sesut, kas tai yra justi, kad esi visų užmirštas ir niekam kitam nereikalingas pasauly, ir drauge taip norisi, taip trokšti gyventi ...

Subjektas dažnai laiškuose akcentuoja savo begalinį troškimą gyventi ir realų gyvenimą paversti pasaka. B. Sruoga – didelis svajotojas, gyvena, kaip jis sako, pasakiškame, saulėtame, šventame vizijų pasaulyje. Šis pasaulis yra idiliškas ir jį visais įmanomais būdais stengiasi išsaugoti. Tai ta erdvė, kurioje tarsi patalpintos visos jo svajonės, viltys, kurias jis tikisi perkelti į ateitį, tačiau kita jo dvasinė pusė abejoja šio pasaulio tikrumu, suvokia, kad tai tėra tik iliuzijos, tačiau nenori sau to pripažinti. Tik užsimena, kas būtų, jeigu tasai saugojamas gyvenimas tik pasakos.

Taigi, kaip matyti, neretai laiškuose B. Sruoga sielojasi dėl savo fizinės ir dvasinės vienatvės, nes ypač jaunas, mylintis žmogus dar taip trokšta gyventi gražiai ir prasmingai. Todėl jis ir meilę suvokia kaip ilgesingo jausmo išraišką.

2.9. Meilė – tai fizinis artumas

B. Sruoga meilę suvokė ne tik kaip platoniską, nekaltą jaunystės polėkį, bet neretai laiškuose aprašomas ir stiprus kūniškas jausmas. Taigi jis meilę suprato ir kaip fizinį artumą. Subtilų kūnišką geismą rašytojas paslepia po tokiais meilę nusakančiais konceptais, kaip *bučiny*s, *širdis*, *krūtinė*, *akys*, *prisiglaudimas*.

2.9.1. Meilė – tai bučiny

Neretai tiek laiško turinyje, tiek pabaigoje adresantas siunčia **bučinius**, kurie tvirtai įrodo karštą, aistringą meilę:

... Aš bučiuoju jus stipriai ir degsiai apkabinu jus.

... bučiuoju stipriai, stipriai ...

... Bučiuoju tave labai labai.

Vandukai mano. Bučiuoju.

... Bučiuoju tave tūkstančių tūkstančius kartų numylėtas Vandukai.

... Vandukai! Juk aš norėčiau tave jauną išbučiuoti ...

... manęs pasiilgtum ir kad norėtum mane išbučiuoti ...

... Bučiuoju tave visą – bučiuoju ...

... Visą, visą, tokią mažą, tokią mano, bučiuoju ...

... Bet tave aš visuomet miniu ir labai labai myliu ir bučiuoju, kaip mane gletjerų saulė ...

... o aš tave stipriai stipriai bučiuoju ir labai labai myliu.

Kai kuriuose laiškuose galima atrasti dvasinį ir fizinį susiliejimą, aukščiausiąją meilės aistrą:

... Ir kiek karštokai tavo kūną bučiuotau ...

... Vandukai! O aš tave taip norėčiau išbučiuoti! (...) kad tu tik norėtai mano – mano būti!

Vandukai mielas! Vandukai mano numylėtas ...

... O aš tave bučiuoju visą – visą – taip, kad tu būtum visa manyje – ir kad aš visas užsimirščiau tavy ir sudegčiau! Bučiuoju tave – bučiuoju ...

... sudilgintų mano krūtinę...

2.9.2. Meilė – tai širdis / krūtinė

Glaudų ir itin subtilų B. Sruogos meilės jausmą V. Daugirdaitei-Sruogienei pabrėžia metaforinis **širdies** kreipinys:

Širduže mano!

Lietuvių liaudies dainose gana dažnai vartojama tėvų-širdies apozicinė metafora. D. Černiauskaitė dėl tokios metaforos semantikos pateikia tokias išvadas, jog čia pabrėžiama ne išorinė žmogaus ypatybė, o tėvo ar motinos brangumas, išskirtinumas (širdies ir tėvų bendroji sema: širdis, kaip ir tėvai, yra vienintelė; taip pat širdis – gyvybiškai svarbiausias, brangiausias organas; taip ir dukrai bei sūnui ilgą laiką brangiausi šeimos nariai yra tėvai). Taigi tėvų-širdies apozicija pirmiausia pabrėžia artimą emocinį ryšį tarp lyrinio subjekto ir dainoje minimų tėvelio ir motinėles¹⁰⁸. Visa tai galima priskirti ir mylimųjų santykiams paaiškinti: meilės jausmas neretai sulyginamas su širdies metafora (*Aš tave taip myliu, jog širdis tuoj plyš!* ir pan.). Todėl šiuo kreipiniu B. Sruoga dar kartą įrodo stiprią meilę V. Daugirdaitei-Sruogienei.

Kai kada širdis tampa lyg jausmų veidrodis. Kūniškasis prisilietimas sukelia stiprias emocijas, kurias išduoda širdies virpėjimas, **krūtinės** plastėjimas:

... Vanduk, kaip tu prie mano krūtinės prisiglaudi, kaip tavo širdis virpa, kaip tavo akyse aš – va spindi ...

... Ir ar tu jauti, kaip aš priglundęs prie tavęs nežinomoj, kaip aš bučiuoju tave – ir kaip tavo širdis dreba, ir kaip tavo krūtinė dreba? O šią naktį tavo sapną lydėsiu – yra nežinomą sapną, apie nuskridusių maldą, apie tavo širdužės plastėjimą... Numylėta, numylėta, numylėta tu mano! ...

... aš taip noriu tave visą išbučiuoti! Veidą, akis, krūtinę – išbučiuoti, užliuliuoti ir taip karštai priglausti, kad tavo širdies plazdėjimas mano širdį svertų ...

... O taip, truputį užsimerkti, truputį prie tavęs prisiglausti, savo ranką prie krūtinės prispausti, taip tyliai, tyliai paklausti, kaip tavo širdis šneka. Ir mielą mielą pasaką regėti, ir būti kaip kad pasaka, neregimo varpo skambėjimas, kaip pirmo pavasarinio žiedo žydėjimas, kaip tavo širdies plastėjimas - - - ....

¹⁰⁸ Černiauskaitė, D. Lietuvių liaudies dainų metafora. *Tautosakos darbai XVI (XXIII)*. Vilnius, 2002, p. 213.

2.9.3. Meilė – tai akys

Svarbi yra ir **akių** prasmė susikurtajame B. Sruogos *meilės* kognityviniame modelyje.

... Aš daug kartų tau pasaką noriu tau pasakyti, by tik tavo akyse ugnikė spindėtų ir tu būtum tokia, kaip ir tavo akių ugnikės ...

... Ir kaip tu man galėtum atiduoti tą ugnį, kuri tavo akyse dega, kuri yra (...) nuo kūno esybės neatidaloma! Kaip tu galėtum atiduoti tyrą ugnį, nuo kurios priklauso būt ar nebūt pasauliui! Juk tojoj ugninėj jungias tavo kūnas ir siela ...

Rašytojas kviečia mylimąją drauge pasinerti į stebuklingą pasakų pasaulį, siekia parodyti jai pačias nuostabias grožybes, kad tik mylimajai būtų pasakiškai gera: *by tik tavo akyse ugnikė spindėtų.*

Verta atkreipti dėmesį į B. Sruogos dažnai akcentuojamas *akių ugnikes*, kurios liudija romantiškos bei aistringos meilės buvimą. Apie meilę kalba žmogaus akys, kaip pats tikriausias žmogaus dvasios veidrodis. *Kad tik akyse ugnikės spindėtų, arba kad tavo ugnikės būtų tokios pasakintos* – tokie pasakymai liudija ne tik stiprią, deginančią meilės aistrą, bet ir siekiama kuo ilgiau ją išlaikyti, vis pakurstyti, išsaugoti ir kurstyti tarsi amžinąją ugnį. Ta akių ugnelė kurstoma pasakomis, atsiradusiomis iš gilios ekstazės. Šis monetas įprasmina mitologinį amžinosios, šiuo atveju amžinosios meilės ugnies deginimą, saugojimą: *per tavo liepsnikę mano numylėtas pasaulis amžinybės grožy paskendo.*

2.9.4. Meilė – tai apkabinimas / prisiglaudimas

Prisiglaudimas prie mylimo žmogaus suteikia sielos ramybę, meilės pilnatvę:

... Kaip aš prisiglausčiau prie tavęs, kaip aš užsimirščiau! ...

... Kad galėčiau tave išbučiuoti, (...), kad galėčiau prisiglausti prie tavęs (...) Glaudžiu apsikabinęs ir ašarodamas be galo, be pradžios kartoju – numylėta - numylėta! ...

... Glaudžiu apsikniaubęs ir be galo, be krašto kartoju tą patį Numylėta, numylėta! ...

Čia meilė šiek tiek erotizuojama, kalbama ne vien platoniškame lygmenyje, bet išreiškiamas ir kūniškų santykių troškimas su mylimąja: *kad galėčiau tave išbučiuoti, kad galėčiau prisiglausti.* Tokios aistros gimsta iš begalinio mylimosios pasiilgimo. Kartais atrodo, kad subjektas yra ties beprotybės riba – bet kuria kaina, už viską labiausiai pasaulyje trokšta ją turėti. Mylimoji jam tarsi

fatališka jėga, sukianti apsvaigimą, ekstazę. Būdamas ekstazėje mylimąją jaučia labai arti, jos artumas B. Sruogai tampa labai realus, kaip veiksmas, kuris vyksta čia ir dabar: *glaudžiu apsikabinęs ir ašarodamas be galo.*

Taigi, kaip matyti, B. Sruogai taip pat svarbus fizinis artumas, kad galėtų kuo įspūdingiau išplėtoti savąjį *meilė* supratimo modelį. Tačiau reikia pastebėti, kad jo aprašomas fizinis artumas nėra žemiškas, jis visada pakylėtas, pilnas dionisiškos euforijos.

2.10. Meilė – tai laiškas

Nuo senų laikų mylinčios poros norėdamos išsakyti tyruosius jausmus neretai pasitelkdavo plunksną, t.y. rašydavo meilės laiškėlius. B. Sruoga savo mylimajai parašė 142 laiškus, kuriuose nuolat aprašomi meilės jausmai – nuo džiaugsmingo polėkio iki begalinio skausmo. Taigi galima teigti, jog laiškas B. Sruogai buvo tam tikra meilės išraiška.

Be to, laiškų autorius gana dažnai prašo savo mylimosios parašyti jam laišką, tarsi šiuo konkrečiu objektu paliudytą, kad ir ji mylinti savo sutuoktinį.

... Mano džiaugsmas būtų šimteriopai skaistesnis, jei aš galėčiau nuo tavęs laiškėlį gauti. Juk rodos visas amžius praėjo nuo to laiko, kaip aš besu nuo tavęs laišką beturėjęs ...

... Tik kad sieloj nebūtų taip liūdna! Taip šalta! Ar tu man parašysi! Kad tu žinotum! (...) Juk aš taip maža iš tavęs teprašau – nors vieną žodelį, Vandunėli! (...) Kodėl tu nori man skauda daryti, kodėl? ...

... Jeigu aš negausiu iš tavęs laiškėlio, aš nežinau kas su manimi bus. (...) Ak, Vandukai! (...) Tik nors žodelį, Vandukai! ...

... Kai gaunu iš tavęs laišką – man dūšioj lengviau, esu ramesnis, nebejaučiu tikro nuovargio ir kur kas geriau galiu dirbti! Tik tu rašyk, Vanduk! (...) Ar gausiu iš tavęs laiškėlį? Ar vėl taip būsiu vienas – vienas – apleistas - - - ...

Labai dažnai laiškuose prašoma, netgi maldaujama iki giliausio nusižeminimo, kad mylimoji atsiųstų laiškėlį, duotų žinią apie save. Laiško laukiama labai nekantriai, tarsi ištisą amžinybę. Laiško laukiama kaip išganymo, kaip skaudančios širdies sopulio nuraminimo. Laiško gavimas – tai savotiškas dvasinės ramybės garantas. Jei laiško negaus, jaus skaudų atotrūkį tarp jo ir mylimosios. Tarsi bus pasmerkiamas dar didesniai ilgesiui, laukimui, nerimui ir blaškymuisi. Perdėtai sureikšminami visi dalykai, susiję su mylimąja, tai liudija meilę, siekiančią savotiškas beprotybės ribas. Mylimosios laiškas suteikia optimizmo, palengvina darbus, išsklaido vienišumo būseną.

Laiškuose mylimajai subjektas dažnai pakomentuoja mylimosios laiškų turinį, kuriame nuolat tikimasi surasti pasvarstymų apie jų gyvenimą, apie džiaugsmą, ilgesį:

... Juk tavo laiške turėjo būti bent keletas žodžių apie mūsų gyvenimą – artimą ir tolimą. Juk tavo laiškas turėjo būti ar be galo džiaugsmingas – ar pilnas neišpasakomo ilgesio ir aš ...

... Sustoju kartais užmirštame sode, žiūriu į tolybę (...) Gal visai be reikalo gėla smaugia, gal rytoj bus žinutė, gal skausmas (...) neteisingas? ...

... Aš norėčiau tau parašyti gražų gražų laiškėlį, kad tu visą mane pajustum, kad aš jame galėčiau pasakyti visą, ko net žodžiais pasakyti negalima. Kad aš galėčiau ateiti pas tave kaip pavasario vėjas ateina, kaip sapnas kad kai atlanko (...) aš nenorėčiau, kad mano laiškas būtų viena begalinė skauda ir nuovargis ...

Kreipiantis į mylimąją dažnai naudojama tariamoji nuosaka: *norėčiau, galėčiau*. Toks kalbėjimas suteikia pagrindo manyti, kad troškimai, kuriuos norima perteikti per laišką, yra tik tariami ir savotiška siekiamybė, kuri neaišku, ar išsipildys, tačiau drauge ir tikima, kad bent dalelė to, ką jis norėjo išreikšti, bus mylimosios suprasta. B. Sruoga puikiai suvokia, kad jo laiškai dvelkia skausmu, nuovargiu, ilgesiu, todėl jis labai norėtų parašyti gražų laiškėlį,

IŠDAVOS

1. Šiame darbe buvo surinkti B. Sruogos asmeninių laiškų konteksto pavyzdžiai, kuriuose vartojami tiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai ir netiesiogiai meilę įvardijantys žodžiai. Šie pavyzdžiai buvo suklasifikuoti pagal bendrąsias ir potencialiąsias semas.

2. Pirmojoje praktinėje dalyje buvo analizuojami šie tiesiogiai meilę nusakantys žodžiai: *meilė, myliu, numylėtas, numylėta, mylimas, mylima*, kurie nusako siuntėjo jausmus konkrečiam objektui – V. Daugirdaitei-Sruogienei. B. Sruoga gana dažnai vartojamo šiuos žodžius (46 kartus, žr. 2 priedą) su veiksmažodiniais, daiktavardiniais, būdvardiniais, įvardiniais junginiais, kai kada su jaustukais arba žodžio *meilė* formos buvo kartojamos. Bet būtina pabrėžti, kad rašytojas nesiekė suprasti ar paaiškinti, kas tai yra meilė. Jis tiesiog perteikė įvairialypę meilės ekspresiją. Vienintelei mylimajai išsakomas teigiamas, familiarus požiūris. Keletą kartų laiškuose meilės abstraktas buvo personifikuojamas arba meilė suvokiama kaip laiško gavėjas. Kai kada meilė kaip emocija skiriama ir abstrakčiam objektui – pasauliui.

3. Antrojoje praktinėje dalyje buvo analizuojami šie netiesiogiai meilę nusakantys žodžiai – tai *vardas, saulė, pasaka, daina, sesuo, mergužėlė, karalaitė, lelija, snaigės, dūšia / siela, svajonė / vizija, mintis, viltis, palaima, malda, auka, Rūpintojėlis, sapnas, laukimas, gėla, bučinys, širdis / krūtinė, akys, apkabinimas / prisiglaudimas, laiškas*. Šie išvardinti konceptai ir sudaro *meilės* kognityvinį modelį, kuris galėjo egzistuoti B. Sruogos kalbinėje pasaulėvokoje, t.y. šiuos konceptus rašytojas vartojo metaforine raiška, kad galėtų išsakyti meilės suvokimą, sudėtingus, įvairiaspalvius jausmus.

4. Iš pateiktos *meilės* kognityvinio modelio schemos (žr. 1 priedą) matyti, kad B. Sruogos kalbinį pasaulėvaizdį stipriai veikė įvairūs kontekstai – tai tautosakinis, biblijinis, pagoniškas. Netiesiogiai įvardijantys meilę žodžiai buvo suskirstyti pagal tam tikras temas.

5. Mylimosios moters *vardas* – Vanda – dažniausias žodis visuose asmeniniuose B. Sruogos laiškuose. Iš viso 152 kartai (žr. 2 priedą). Vardas visada rašomas kreipinio forma. Būtina pabrėžti, jog nei viename laiške nėra pavartota vardo forma – Vanda. Visi kreipiniai vartojami su deminutyvinėmis priesagomis, kurios turi ryškią mažybinę-maloninę ekspresiją bei tautosakinę prasmę. Toks vardo dažnumas bei vartojimo formos įrodo, jog B. Sruogą meilės abstraktą tapatino su mylimosios vardu, kartu nurodo šiltus bendraujančių santykius.

Tyrūs, guodžiantys meilės jausmai paslėpti *Gyvenimėlio, varguolėlės* kreipiniuose (3 kartus, žr. 2 priedą), kurie buvo parašyti esant B. Sruogai Štuthofio koncentracijos stovykloje.

Kai kada laiškų turiniuose meilė esti objektas – tai V. Daugirdaitė-Sruogienė. Kitaip tariant, B. Sruogai meilė yra mylima žmona.

6. *Saulės* motyvas, kaip meilės suvokimas, dažnai pasikartojantis laiškuose – 45 kartus (žr. 2 priedą). Saulės metaforizacija nurodo idealią, švelnią, skaisčią meilę, kuri neretai pereina ir į drąsius erotikos elementus. Tačiau būtina pabrėžti, jog erotika B. Sruogos apgaubiamą nekaltumo, platoniskumo skraiste. Saulė tampa junginiu tarp žemiškosios ir dvasiškosios meilės pasaulėvokos.

7. *Pasakos* motyvas pavartotas 14 kartų (žr. 2 priedą), kurios dėka B. Sruoga gali sukurti įsivaizduojamą mylimųjų gyvenimą. Meilė tampa pasaka, joje išimylėjęliai įgyvendina didžiausias svajones.

8. Šiame darbe meilės suvokimas buvo analizuojamas ir remiantis tautosakiniu kontekstu. Be to, tautosakos simbolikoje stipriai jaučiama ir individuali B. Sruogos kalbinė patirtis.

B. Sruogai meilė – tai *daina* (pavartota 11 kartų, žr. 2 priedą), kuri sukelia dionisišką apsvaigimą, pakylėja į aukštesnę dvasinį lygmenį. Arba *daina* – *lopšine* – išsakomi globėjiški, besąlygiški meilės jausmai.

Ryškūs tautosakiniai motyvai *sesers* (11 kartų), *mergužėlės* (2 kartus), *karalaitės* (3 kartus) metaforizacijoje (žr. 2 priedą). Mylimoji yra artima, vienintelė kaip sesulė. Drovi, nekalta kaip kaimo mergužė arba tarsi pagoniškoji meilės deivė – karalaitė.

Buvo pavartoti kiti gamtos motyvai – tai *gėlė* (3 kartus, žr. 2 priedą), ir *snaigės* (1 kartą, žr. 2 priedą), kurie metaforiškai nusako B. Sruogos kognityvinį *meilės* modelį.

9. Laiškuose meilės abstraktas neretai perteikiamas per *sielos / dūšios* (28 kartus), *svajonės* (2 kartus), *minties* (1 kartą), *vilties* (2 kartus) metaforas, kurios nurodo mylimųjų dvasinį artumą, jausmų pakylėjimą viršrealybės (žr. 2 priedą).

10. Krikščioniškajam kontekstui priklauso šie netiesiogiai meilę nusakantys žodžiai – tai *palaima* (8 kartus), *malda* (12 kartus), *auka* (1 kartą), *šventųjų simbolika* (6 kartus) (žr. 2 priedą). Meilė – malda B. Sruogos suvokiama kaip dieviškoji idealumo pilnatvė. Laiškų siuntėjas yra be galo laimingas, dėkingas už suteiktą galimybę mylėti. Todėl jis kuria maldą meilei, jaučia dieviškąją palaimą, o kai kada net pats laimina savo mylimąją. Laiškuose, kurie buvo parašyti koncentracijos stovykloje, B. Sruoga kreipiasi į savo žmoną *Rūpintojėlio* vardu, tarsi lygina mylimąją su Dievu, lyg ji būtų vienintelė paguoda ir viltis.

11. Daugelyje laiškų aprašomas mylimųjų susitikimas, gyvenimas lyg rojuje pasitelkiant *sapnų vizijas*. Arba siekiama pabėgti nuo realybės, vienatvės, todėl B. Sruoga dažnai rašo, jog trokšta susapnuoti mylimąją, nes tik taip jis tegali pajusti tyrosios meilės pilnatvę (iš viso – 35 kartus, žr. 2 priedą).

Kone kiekviename laiške rašoma, jog B. Sruoga pasiilgęs savo numylėtosios (*laukimo motyvas* parašytas – 35 kartus, žr. 2 priedą). Meilė jam sukelia *skausmą, gėlą* (parašyta – 60 kartų, žr. 2 priedą), nes savo jausmais negali pasidalinti su V. Daugirdaite-Sruogiene. Todėl siuntėjas

hiperbolizuotai parašo meilės skausmą, vienatvės pragarą, o kartu ir begaliniai svajoja, kaip jis susitiks su mylimąja ir vėl bus laimingi.

12. Svarbią vietą B. Sruogos suvokiamame *meilės* kognityviniame modelyje užima ir fizinis artumas, kuris perteikiamas *širdies / krūtinės* (29 kartus), *akių* (4 kartus), *bučinio* (39 kartus), *prisiglaudimo* (6 kartus) metaforizacija (žr. 2 priedą). Kūniškasis meilės suvokimas neretai nurodo aistringas emocijas, kai kada pereinančias erotikos link arba pilnos dionisiškos euforijos.

13. 12 kartų buvo paminėta jog siuntėjas trokšta parašyti laišką, kuriame išsakytų tikruosius meilės žodžius (žr. 2 priedą). Todėl galima teigti, kad meilės kognityviniame modeliui priklauso ir konkretus daiktas – *laiškas*.

14. Laikantis prielaidos, kad kognityvinis modelis – tai individo žinių apie tam tikrą konceptą ir su juo susijusios patirties visuma galima būtų skirti tokį B. Sruogos *meilės* kognityvinį modelį. Meilė – tai MEILĖ, MYLIU, NUMYLĖTAS, NUMYLĖTA, MYLIMAS, MYLIMA, VARDAS, SAULĖ, PASAKA, DAINA, SESUO, MERGUŽĖLĖ, KARALAITĖ, LELIJA, SNAIGĖS, DŪŠIA / SIELA, SVAJONĖ / VIZIJA, MINTIS, VILTIS, PALAIMA, MALDA, AUKA, RŪPINTOJĖLIS, SAPNAS, LAUKIMAS, GĖLA, BUČINYS, ŠIRDIS / KRŪTINĖ, AKYS, APKABINIMAS / PRISIGLAUDIMAS, LAIŠKAS.

15. Taigi išanalizavus asmeninius B. Sruogos laiškus, skirtus V. Daugirdaitei-Sruogienei, kalbiniu, kognityvinės semantikos metodu, galima aiškiai nustatyti, kaip lietuvių rašytojas suvokė *meilės* abstraktą ir kokiomis metaforinėmis priemonėmis jis tai perteikė kalbinėje plotmėje. Ar šis kognityvinis *meilės* modelis galėtų būti taikomas lietuviškajam kalbiniam suvokimui, reikalinga išsamesnė analizė. Tai gali būti atskiro darbo tąša.

SUMMARY

The aim of this paper work is to analyse the cognitive model of *love* which exists in B. Sruoga's personal letters. The objectives to achieve the aim of the paper work are: 1) to introduce the B. Sruoga's biography; 2) to write about the terms of cognitive linguistic (concept, cognitive model, gestalt, conceptual metaphor and others); 3) to pick the context examples in which there are directly named words of love; 4) to pick the context examples in which there are indirectly named words of love; 5) to make the groups by common and potential significances; 6) to compose the cognitive model of *love*. The analysis is based on 142 letters taken from The Memorial Museum of Balys Sruoga.

The work is based on the method of descriptive, lexical semantics and component analysis. People when they socialize with each other, they create various meaningful models. Those cognitive models are influenced by personal and native experience. So, the conceptual analysis formalizes what exists in collective subconsciousness and is expressed in speech.

Having analysed a number of ways of representing the cognitive model of *love* which exists in B. Sruoga's personal letters, we can point out the basic tendencies of realizing the concept:

LOVE as a NAME, LOVE as a SUN, LOVE as a FAIRY-TAIL, LOVE as a SONG, LOVE as a SISTER, LOVE as a GIRL, LOVE as a QUEEN, LOVE as a LILY, LOVE as a SNOWFLAKE, LOVE as a SPIRIT, LOVE as a DESIRE, LOVE as a MIND, LOVE as a HOPE, LOVE as a BLESSING, LOVE as a PRAYER, LOVE as a VICTIM, LOVE as a SAINT SYMBOL, LOVE as a DREAM, LOVE as a LONGING, LOVE as a ACHE, LOVE as a KISS, LOVE as a HEART, LOVE as a EYE, LOVE as a EMBRACE, LOVE as a LETTER and other.

The results of the paper work showed that the consciousness of *love* is strongly influenced by Lithuanian folklore and B. Sruoga's personal experience.

LITERATŪRA

1. ALIŪKAITĖ, D., ŠOROCHOVA, I., Konceptas „Žemė“ antologijoje „Žemė“: egzilio žodžio patirtys. *Filologija*. 2006, Nr. 11. p. 4-7.
2. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ, G.; MICKIENĖ, I.; ŠIAUČIULYTĖ, S. Balio Sruogos asmeninių laiškų kreipinių raiška. *Respectus philologicus: mokslo darbai*, 13 (18), Kaunas, 2008, p. 79-91.
3. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ, G. Erdvės ir laiko raiška Balio Sruogos poezijoje. *Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2005, p. 144-152.
4. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ, G. *Balys Sruoga – tarp tradicijos ir modernumo*. Kaunas, 2007.
5. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ, G. Meilės tema B. Sruogos lyrikoje. *Žmogus kalbos erdvėje: mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2002, p. 245-250.
6. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ, G. Balio Sruogos tautosakos darbus pasklaidžius. *Literatūra ir menas*. Prieiga per internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3082&st_id=8211&txt=sereikien%C4%97
žiūrėta 2008-02-28
7. BANKAUSKAITĖ-SEREIKIENĖ G. Mitologiškumo ir modernybės sintezė B. Sruogos kritikos ir lyrikos tekstuose. *Tekstas ir kontekstas: prasmės formavimasis. Straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2004, p. 56-62.
8. BARZDŽIUKIENIENĖ, L. Tekstas – laikotarpio kultūros atspindys. *Tekstas kaip pasaulio atspindys: tarptautinės konferencijos tezės*. Šiauliai, 2000, p. 22-36.
9. ČERNIAUSKAITĖ, D. Lietuvių liaudies dainų metafora. *Tautosakos darbai XVI (XXIII)*. Vilnius, 2002, p. 208-225.
10. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 1993.
11. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 2000.
12. GUDAVIČIUS, A. *Etnolingvistika*. Šiauliai, 2000.
13. GUDAVIČIUS, A. Metafora kalboje ir / ar tekste (konceptualioji vs. tradicinė metafora). *Tekstas: lingvistika ir poetika*, 2001, p. 18.
14. JAKAITIENĖ, E. *Lėksinė semantika*. Vilnius, 1988.
15. JASIŪNAITĖ, B. Mūsų maloniniai kreipiniai. *Kalbotyra* 47 (1). 1998, p. 43-59.
16. JUZELĖNIENĖ, S. Būdvardžio „raudonas“ semantinė sklaida. *Respectus philologicus: mokslo darbai*, 2(7), Kaunas, 2002, p. 132-136.
17. JUZELĖNIENĖ, S. Būdvardžio juodas konotacijos. *Kalbotyra* LI (1), Vilnius, 2002, p. 33-39.

18. KRAMSCH, C. *Language and Culture*. New York: Oxford University Press, 1998.
19. LAKOOF, D, JOHSON, M. *Metaphors we live by*. Chicago and London, 2003.
20. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. T. 3. Vilnius, 1978.
21. *Lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius, 2005.
22. MACIJAUSKAITĖ, I. Mirties kalbinė raiška. *Darbai ir dienos*. T. 10(19), Vilnius, 1999. p. 155-168.
23. MARCINKEVIČIENĖ, R. Apie būtinančią kalbos galią, pyktį ir šį tą. *Naujasis židinys*, Vilnius, 1993, birželis, p. 51-56.
24. MARCINKEVIČIENĖ, R. Metafora nemetafora. *Naujasis židinys*. Vilnius, 1994, balandis. p. 76-81.
25. MICKIENĖ, I, ALIŪKAITĖ, D. Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. *Liaudies kultūra*. 2006, Nr. 6 (111), p. 16-22.
26. PAPAURĖLYTĖ, S. *Liūdesio konceptualizavimas lietuvių kalboje*. *Kalbotyra*. LI (1) 2002, Vilnius, p. 123-133.
27. PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ, S. *Liūdesio konceptas lietuvių rusų kalbose*. Hum. m. daktaro disertacija, ŠU, Šiauliai, 2004.
28. PIKČILINGIS, J. *Lietuvių kalbos stilistika II*. Vilnius, 1975.
29. *Psichologijos žodynas*, Vilnius, 1993.
30. RAGAUSKIENĖ, R.; RAGAUSKAS, A. *Barboros Radvilaitės laišakai Žygmantui Augustui ir kitiems*. Vilnius, 2001.
31. ROČKA, M. *Rinktiniai raštai*. Vilnius, 2002.
32. SAMULIONIS, A. *Balys Sruoga*. Vilnius, 1986.
33. SAUKA, D. *Tautosakos savitumas ir vertė*. Vilnius, 1970.
34. SAVICKIENĖ, I. Morfopragmatika: deminutyvų vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbotyra* 54 (1). 2005, p. 91-100.
35. SAVICKIENĖ, I. Lietuvio vaiko daiktavardžio morfologija. *Daktaro disertacija*. VDU, Kaunas, 1999.
36. SRUOGA, B. *Raštai*. T. 4. Dievų miškas. Vilnius, 1997.
37. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius, 2003.
38. Teun, A. van Dijk, *Cognitive Context Models and Discourse*. Prieiga internetu: <http://www.discourses.org/OldArticles/Cognitive%20context%20models%20and%20discourse.pdf>
39. p. 5, žiūrėta: 2008-03-26.
40. ULČINAITĖ, E.; JOVAIŠAS, A. *Lietuvių literatūros istorija XIII-XVIII amžiai*. Vilnius, 2003.

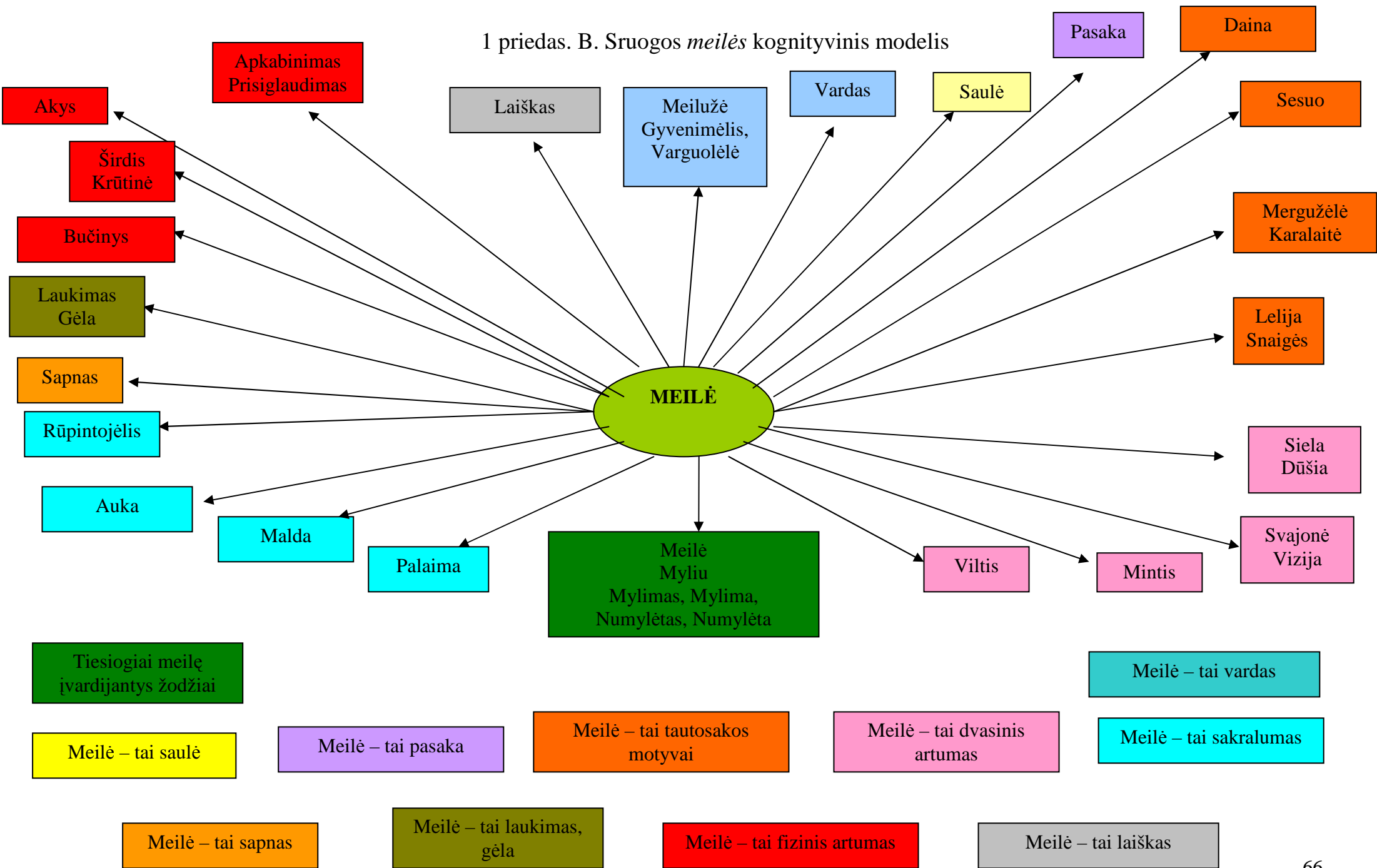
41. UNGERER, H.; SCHMID, H-J. *An Introduction to Cognitive Linguistics*, 1996.
42. WIERZBICKA, A. *Lexikography and Conceptual analysis*. Ann Arbor, 1985.
43. VASKELIENĖ, J. *Trumpas teksto lingvistikos žinynas*. Šiauliai, 2007.
44. ŽIBAITIS, R. *Sokrato etika*. Vilnius, 1997.
45. ŽIRGULYS, A. *Tekstologijos bruožai*. Vilnius, 1989.
46. ŽUPERKA, K. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius, 1983.

PRIEDAI

1 priedas. B. Sruogos <i>meilės</i> kognityvinis modelis	66
2 priedas. Tiesiogiai ir netiesiogiai meilę nusakančių žodžių vartojimo dažnumas	67
3 priedas. B. Sruogos laiškas, skirtas V. Daugirdaitei-Sruogienei	68
4 priedas. Sutrumpinimai	69

1 priedas. B. Sruogos *meilės* kognityvinis modelis

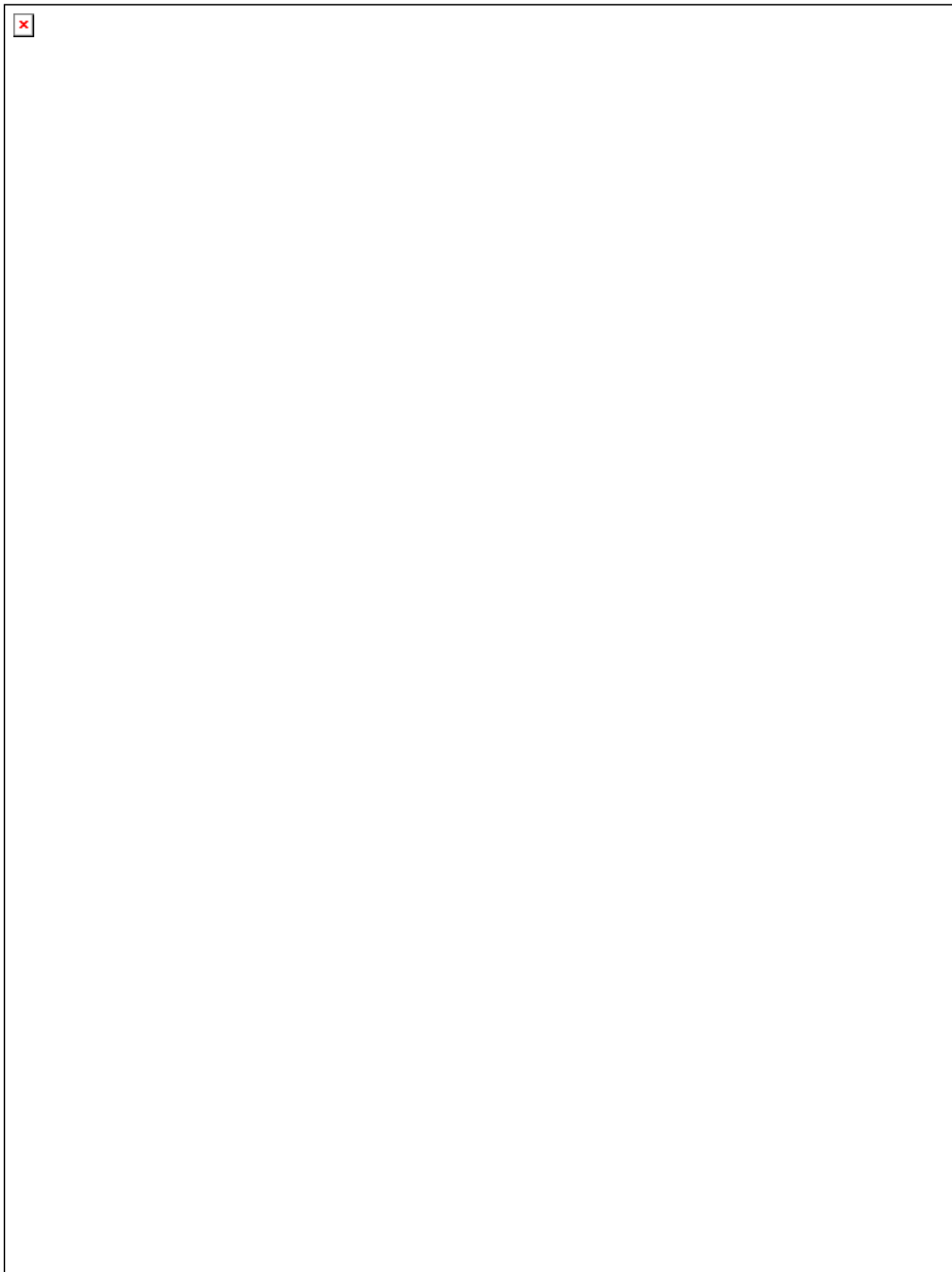

2 priedas. Tiesiogiai ir netiesiogiai meilę nusakančių žodžių vartojimo dažnumas

1 lentelė.

Eilė	<i>Meilės</i> abstraktą nusakantys konceptai	Koncepto pasikartojimo dažnumas (kartai)	Eilė	<i>Meilės</i> abstraktą nusakantys konceptai	Koncepto pasikartojimo dažnumas (kartai)
1.	Vardas	152	15.	Myliu	9
2.	Liūdesys	60	16.	Palaima	8
3.	Saulė	45	17.	Rūpintojėlis	6
4.	Ilgesys	35	18.	Apkabinimas / prisiglaudimas	6
5.	Bučinys	39	19.	Mylimas, mylima	4
6.	Sapnas	35	20.	Akys	4
7.	Numylėtas, numylėta	31	21.	Karalaitė	3
8.	Širdis / Krūtinė	29	22.	Gėlė	3
9.	Siela / Dūšia	28	23.	Mergužėlė	2
10.	Pasaka	14	24.	Meilė	2
11.	Malda	12	25.	Svajonė	2
12.	Laiškas	12	26.	Viltis	2
13.	Daina	11	27.	Auka	1
14.	Sesuo	11	28.	Mintis	1

3 priedas. B. Sruogos laiškas, skirtas V. Daugirdaitei-Sruogienei

4 priedas. Sutrumpinimai

ar pan. – ar panašiai.

Daugelį kt. – daugelį kitų.

ir kt. – ir kiti.

ir pan. – ir panašiai.

ir t.t. – ir taip toliau.

žr. priedą – žiūrėti priedą.